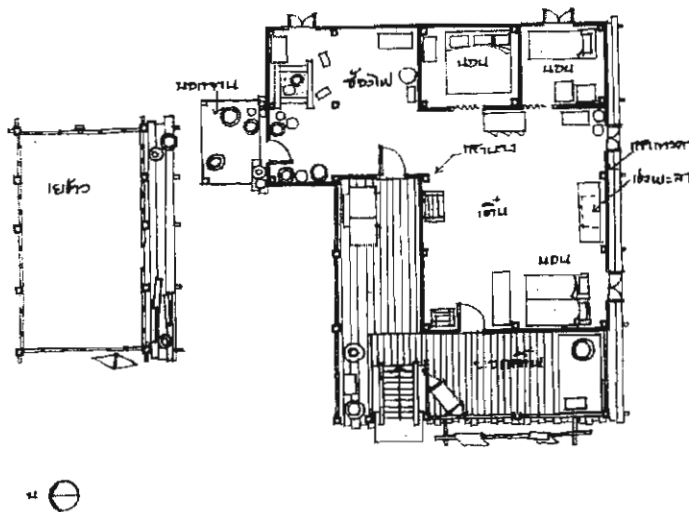
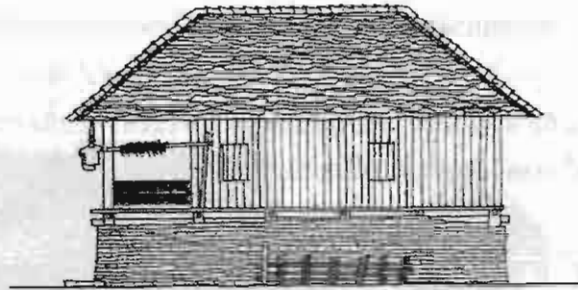

แผนผังอาคาร

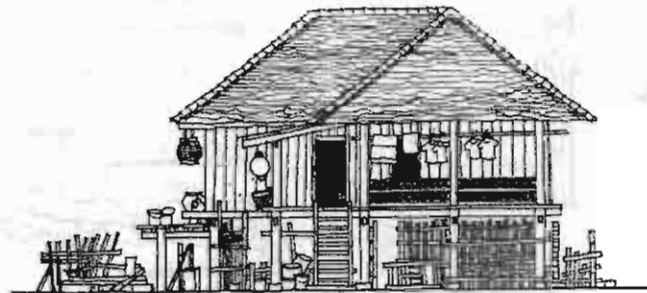
เป็นเรือนขนาดย่อมกว้างประมาณ 4.50 เมตร ยาวประมาณ 7.50 เมตร มีส่วนของ “นอกเดิน” ยื่นออกมาอีก 1 ห้อง กว้างประมาณ 2 เมตร (ลายเส้น 5.79) ลักษณะเด่นของผังคือเนื่องจากตัวเรือนมีขนาดค่อนข้างแคบ ดังนั้นเพื่อไม่ให้ “เดิน” ถูกลดพื้นที่ลงจากการแบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งไปทำเป็น “ฮ้องไฟ” ส่วนของท้ายเรือนจึงถูกต่อยื่นขยายออกไปทางด้านข้างแทนเพื่อทำเป็น “ฮ้องไฟ” โดยเฉพาะการเลือกขยายออกไปทางด้านข้างแทนที่จะขยายออกทางด้านยาวนี้เอง ไม่เพียงทำให้ “เดิน” จะดูกว้างขึ้นเท่านั้น หากแต่ “ฮ้องไฟ” เองสามารถขยายให้มีขนาดกว้างขึ้น อีกทั้งส่วนท้ายเรือนยังสามารถใช้กันเป็นห้องนอนได้เพิ่มขึ้นอีกห้องหนึ่งด้วย ที่สำคัญการขยับให้ “ครัว” กว้างขึ้นเป็น 2 ห้องเสา ยังเกิดเป็นผลในการสร้างพื้นที่พิเศษขึ้นอีกส่วนหนึ่งตามมา คือ “นอกเดิน” ทางด้านข้างเรือนขนาดกว้างเท่ากับ 1 ช่วงเสาเรือนที่แม้ว่าจะทำให้สัดส่วนรูปทรงของหลังคาโดยรวมต้องเสียไปจากเดิมจากการต้องต่อปีกกันสาดอีกชั้นหนึ่งเพิ่มขึ้นแต่ทว่าก็ได้ประโยชน์จากการมีพื้นที่สำหรับใช้งานอื่นๆ เช่น ที่นั่งพักผ่อนทำงานนอกอาคาร และที่ตากผลผลิตทางเกษตร รวมทั้งผ้าห่ม ที่นอน เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการมีทางเข้า “ครัว” หรือ “ฮ้องไฟ” เป็นประตูเฉพาะโดยไม่ต้องผ่านเข้าไปยังตัวเรือนก่อน ซึ่งแบบแผนของอาคารลักษณะนี้แสดงชัดเจนถึงแบบอย่างที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากประสบการณ์และการเรียนรู้ ตลอดจนความต้องการในการใช้พื้นที่แบบใหม่นั้นเอง การเปลี่ยนแปลงและคลี่คลายจากวิถีการใช้อย่างโบราณไม่เพียงเห็นได้จากแผนผังอาคารที่เปลี่ยนไป หากแต่ยังเห็นได้จากตำแหน่งของ “เชิงพะลา” ซึ่งเดิมมักวางอยู่ระหว่างช่วงผนังของ “เสาเหวดดา” กับ “ผนังห้องนอน” แต่เรือนหลังนี้กลับขยับมาตั้งอยู่บริเวณกลางของส่วน “เดิน” แทน

ลายเส้น 5.79 แผนผังเรือน

ลายเส้น 5.80 รูปด้านข้างเรือน

ลายเส้น 5.81 รูปด้านหน้าเรือน

ลักษณะรูปแบบอาคาร

อาจเป็นที่ยืนยันถึงแบบแผนของพัฒนาการเรือนพักอาศัยของกลุ่มไทเขินที่ได้เป็นอย่างดี ถึงการคลี่คลายคุณลักษณะการใช้สอยดังกล่าว แม้แต่รูปแบบลักษณะอาคารเองก็ยังมีกรกลายรูปแบบลักษณะเดิม จากการใช้รูปทรงหลังคาแบบ “จั่วบ้านหยว” หรือ “จั่วมะนิลา” (ลายเส้น 5.80, 5.81) ซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นเฉพาะของกลุ่ม “คนไท” แทนทุกกลุ่มที่ใช้กันมานับนาน จนถึงปัจจุบัน มาเป็นแบบ “บ้านหยว” เชนเรือนหลังนี้ (รูป 5.131) ก็น่าจะกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นหรืออาจรับเข้ามาใช้ในช่วงหลังมากกว่า

อย่างไรก็ดียังมีข้อน่าสังเกตเพิ่มเติมว่าในกลุ่มเรือนที่มีอายุการสร้างค่อนข้างน้อยเช่นเดียวกับเรือนหลังนี้ ส่วนใหญ่แล้วไม่เพียงจะเกิดการเปลี่ยนแปลงเฉพาะการใช้สอยภายใน ลักษณะของรูปทรงหลังคาเท่านั้น แม้แต่สัดส่วนของตัวเรือนก็มีการเปลี่ยนแปลงด้วย กล่าวคือจากคุณลักษณะของรูปทรงโดยรวม เรือนไทเขินนั้นจะมีลักษณะที่ดูเตี้ยแค้ หลังคาจดต่ำ เรือนสันชาลัน แต่ในกลุ่มเรือนรุ่นหลังนี้เรือนจะดูสูงโปร่งขึ้น ทั้งหลังคาไม่กดและคลุมต่ำอีกต่อไป

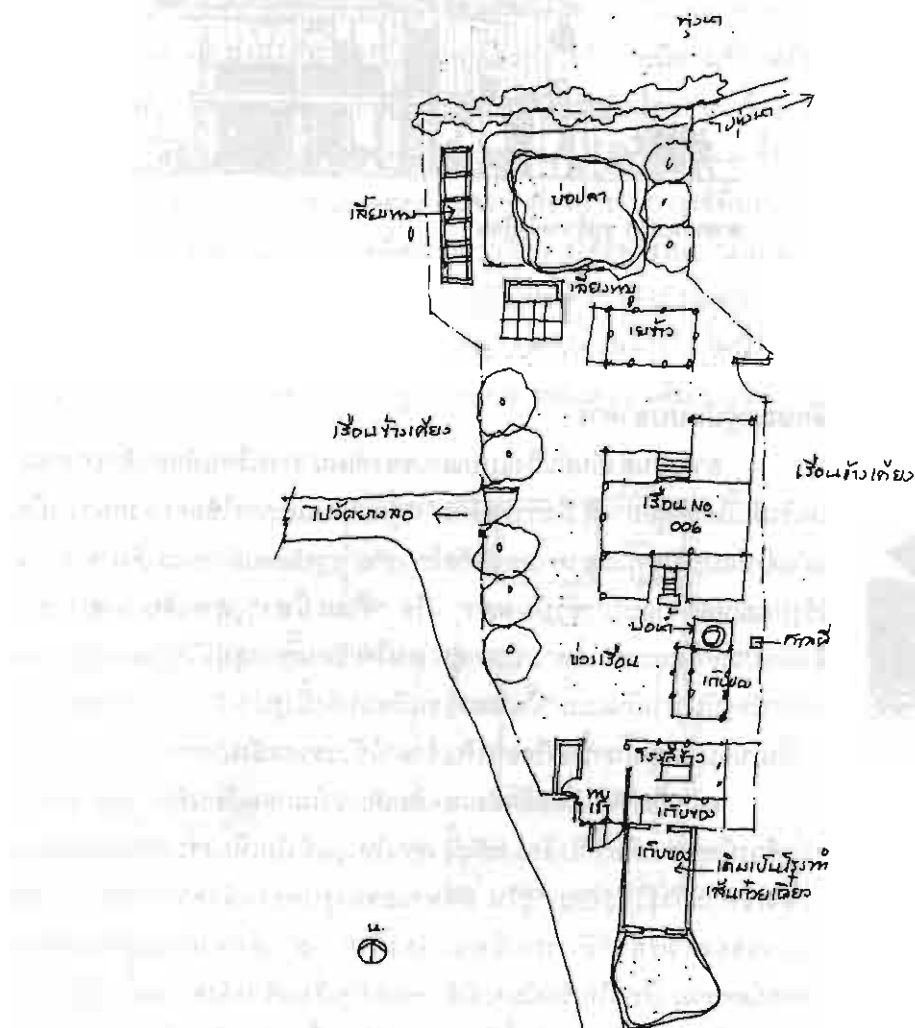
รูป 5.131 รูปทรงหลังคาแบบ “บ้านหยว”

เรือนหลังที่ 4 เรือนของ นายใจสามด้อย และ นางนุช บ้านเลขที่ 75 บ้านยางลอ
อำเภอยางลอ จังหวัดเชียงใหม่ อายุเรือนประมาณ 60 ปี

ลายเส้น 5.82 แสดงลักษณะของเรือนโดยรวม

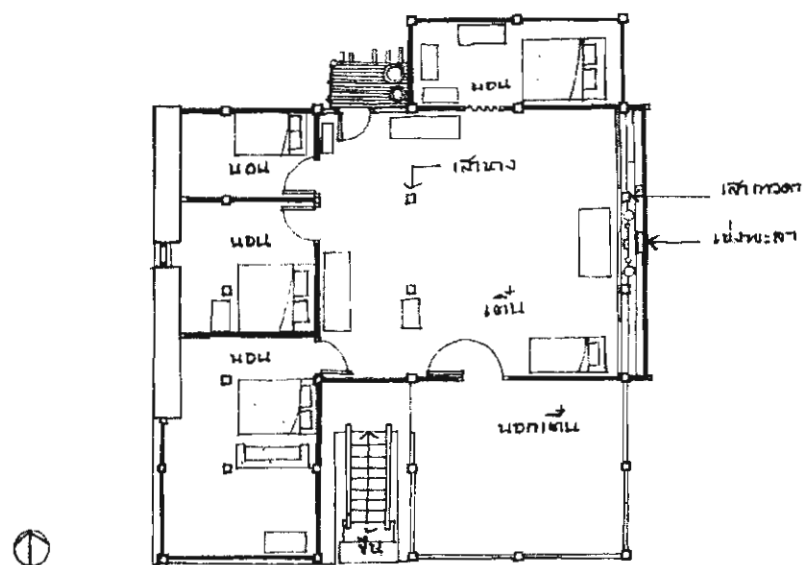
ผังบริเวณ

ลายเส้น 5.83 ผังบริเวณบ้านของ นายใจสามด้อย

บ้านหลังนี้ตั้งอยู่บนพื้นที่มีลักษณะที่ดินค่อนข้างเป็นรูปแคบแต่ยาว ตัวเรือนอาศัยวางอยู่ประมาณกึ่งกลางพื้นที่ โดยหันหน้าเรือนไปทางทิศใต้ ด้านหน้าเรือนมี “บ่อน้ำ” และ “ศาลมีปูย่า” ตั้งอยู่ (ลายเส้น 5.83) ถัดลงมาเป็นเรือนสำหรับเก็บของทั่วไป ปลายสุดเป็นโรงสีข้าวและโรงทำเส้นก๋วยเตี๋ยวเดิม ส่วนด้านหลังพื้นที่มี “เขี้ยว” วางในแนวเดียวกับเรือน ถัดออกไปมีลำเหมูและบ่อเลี้ยงปลา

แผนผังอาคาร

ลายเส้น 5.84 แผนผังเรือน

เป็นเรือนที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ คือมีส่วนด้านกว้างประมาณ 11 เมตร และด้านยาวประมาณ 12.50 เมตร การมีขนาดเรือนที่ใหญ่เช่นนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องน่าแปลกใจ เนื่องจากมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากนั่นเอง โดยมีความต้องการใช้ห้องนอนมากถึง 4 ห้อง (ลายเส้น 5.84) แต่อย่างไรก็ดีหากพิจารณาโดยละเอียดแล้วจะเห็นได้ว่าเรือนหลังนี้มีคุณลักษณะเป็นแบบ “เรือนขยาย” นั่นเอง ซึ่งจะเห็นได้จากลักษณะของแผนผังเรือน หากตัดทอนส่วนของ “ห้องนอน” ทั้งหมดทางด้านซ้ายมือออกก็จะพบว่าแท้จริงนั้นเรือนเดิมก็มีขนาดใหญ่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานเช่นเดียวกับครอบครัวอื่นๆ คือเป็นเรือนจั่วเดียวที่มีความกว้างประมาณ 5 เมตร โดยมี “บันได” ขึ้นตรงจากทางด้านหน้าเรือน (รูป 5.132) ขนาบด้วยส่วนของ “นอกเต็น” ที่โล่งกว้างถัดเข้าไปในเรือนเป็นเต็นขนาด 3 ห้อง มี “เชิงพะลา” ตั้งอยู่บนผนังเรือนที่ทำแบบผายออก (รูป 5.133) ท้ายสุดเป็น “ห้องนอนใหญ่” ของพ่อแม่ พื้นที่อีก 2 เมตรที่ยื่นออกไปจาก “เต็น” ทางด้านซ้ายน่าจะเป็น “ช่องไฟ” เดิมเนื่องจากติดไปส่วนปลายมีประตูออกไปสู่ “ชานซักล้าง”

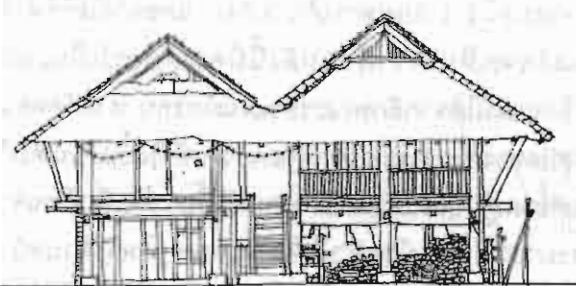
รูป 5.132 "บันได" ทางขึ้นด้านหน้า ซึ่งวางไว้ในแนวฉากกับชาน

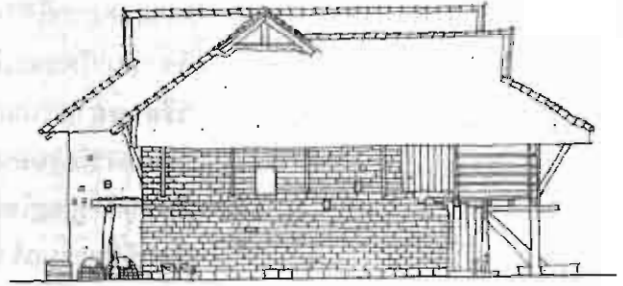
รูป 5.133 "แข่งพะลา" เหนือเดินภายในเรือน

ต่อมาครอบครัวขยายมากขึ้น โดยเฉพาะการมีลูกสาวหลายคน ซึ่งเมื่อลูกๆ เริ่มโตเป็นสาวแล้วความจำเป็นในการมี "ห้องนอน" เป็นสิ่งเลียงไม่ได้ ดังนั้นการขยายขยายเรือนจึงเกิดขึ้น โดยการต่อพื้นที่เรือนในทางด้านซ้ายมือให้ยาวไปจรดท้ายเรือน เพื่อกันเป็นห้องนอนให้ได้อีก 3 ห้อง "ครัว" หรือ "ฮ้องไฟ" ซึ่งเคยอยู่บนเรือนจึงไม่อาจใช้การได้อีก เนื่องจากกลายสภาพเป็นอยู่กึ่งกลางพื้นที่เรือนไปเหตุนี้ได้ทุนเรือนใหม่จึงถูกปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยให้เป็นบริเวณของ "ฮ้องไฟ" แทนในที่สุด

ลักษณะรูปแบบอาคาร

ลายเส้น 5.85 รูปด้านหน้าเรือน

ลายเส้น 5.86 รูปด้านข้างเรือน

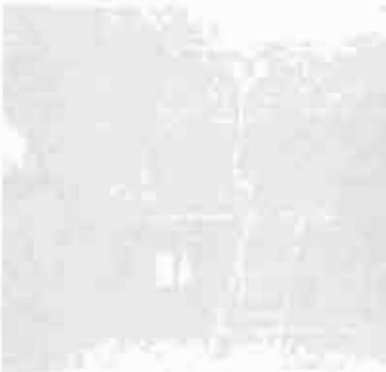

รูป 5.134 ลักษณะรูปทรงหลังคาแบบ "เรือนแฝด"

รูป 5.135 โครงสร้างหลังคาส่วนที่เป็น "หน้าจั่ว"

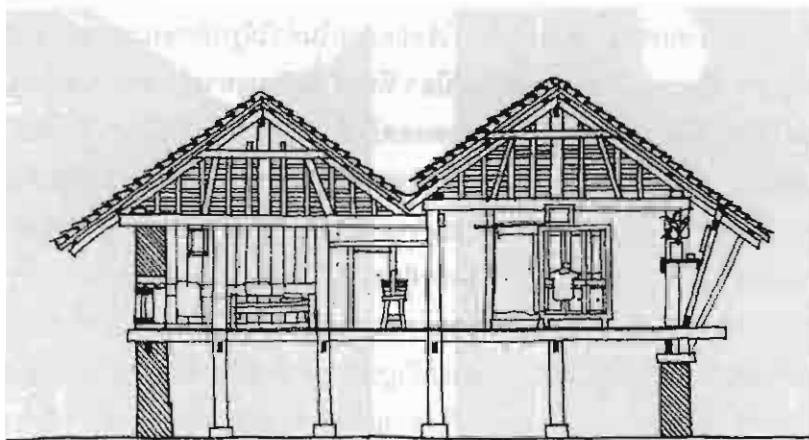
จากการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยภายในทำให้รูปลักษณะของอาคารจากเดิม เป็นแบบเรือนจั่วแบบ "มะนิลา" ที่หันด้านจั่วมาทางด้านหน้าและหลัง โดยมีผืนหลังคาใหญ่คลุมเลียดยาวตลอดถึงท้ายเรือนนั้น มาเป็นรูปลักษณะใหม่แบบ "เรือนแฝด" ที่วางแนวหลังคานานกันไปยาวตลอดตัวเรือน (ลายเส้น 5.85, 5.86, รูป 5.134) ความน่าสนใจของรูปแบบลักษณะเช่นนี้อยู่ตรงที่เทคนิควิธีในการประกอบตัวเรือนเข้าด้วยกัน ซึ่งข้อจำกัดสำคัญของการทำ "เรือนแฝด" นั้น คือช่วงบริเวณที่ชายคาของทั้ง 2 หลังทิ้งยาวลงมาบรรจบกัน ความยุ่งยากไม่ได้เกิดจากการจะต้องแก้ปัญหาในเรื่องของ "รางน้ำ" ตรงกลางเรือน เพราะเมื่ออาศัยภูมิปัญญาในทางเชิงช่างแล้วข้อด้อยเช่นนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องยากเกินไปที่จะแก้ไข ดังจะเห็นได้จากการใช้วิธีตากซุงทั้งต้นให้เป็นรางรับน้ำไหลนั้นได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงรอยร้าวที่จะเกิดขึ้นเหมือนดังเช่นวิธีการต่อไม้ทำเป็นราง จุดอ่อนสำคัญกลับอยู่ที่ระยะความสูงขององค์ประกอบทางโครงสร้างในการที่จะรับรางน้ำต่างหากที่จะเป็นเงื่อนไขสำคัญ กล่าวคือการมี "รางน้ำ" อยู่ตรงกลางเรือนย่อมจำเป็นอย่างยั้งที่จะต้องมีส่วนของโครงสร้างอาคารสำหรับใช้รับ "รางน้ำ" นั้น การแก้ไขทำได้เพียงวิธีเดียวคือการมี "เด้า" ยื่นจากโครงสร้างเสาออกไปรับ (ลายเส้น 5.87) โดย "เด้า" ดังกล่าวต้องเป็นไม้ (ลายเส้น 5.85, 5.86) เสาของเรือนหนึ่งกับเสาของอีกเรือนหนึ่ง ซึ่งระยะความสูงของ "เด้า" ขึ้นอยู่กับความกว้างที่ห่างกันระหว่างเรือนทั้ง 2 หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า "ฮ่อมริน" และความสูงของ "ฮ่อมริน" นี้เองที่เป็นประเด็นสำหรับปัญหา เพราะหากเรือนนั้นมีความสูงของช่วงเรือนสั้นเกินไป "เด้า" รับรางน้ำนี้ย่อมจะต้องเตี้ยลงมาด้วย ซึ่งหากต่ำเกินไปก็จะเป็นปัญหาของความสะดวกและปลอดภัยในการใช้สอยพื้นที่เรือน เพราะศีรษะของผู้อยู่อาศัยจะโขกเอาได้ การทำเป็นเรือนแฝดจึงมักต้องใช้กับเรือนที่มีช่วงเรือนสูงพอที่จะใส่ "เด้ารับรางน้ำ" แล้ว คนอาศัยสามารถเดินลอดผ่านได้อย่างสะดวก

รูป 5.136 การใช้ค้ำยันช่วยยึดปีกชายคากับกันสาด

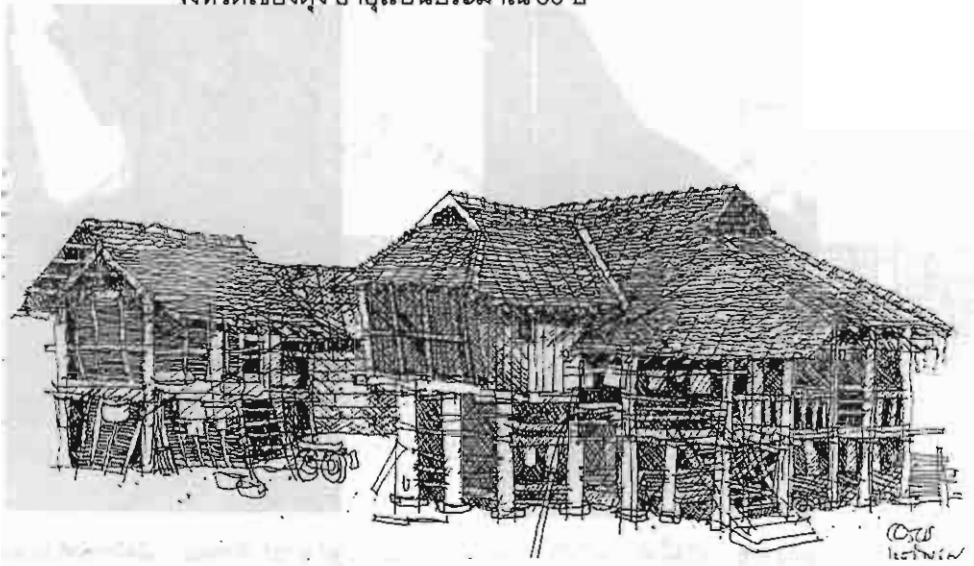
รูป 5.137 ลักษณะการยึดโยงองค์ประกอบของส่วนพื้นและผนัง

ลายเส้น 5.87 รูปตัดเรือนตามขวาง

อย่างไรก็ดีสำหรับเรือนหลังนี้แม้ว่าตัวเรือนประธานเองจะมีความสูงไม่มากนัก ซึ่งหากใช้วิธีการสร้างเรือนแผ่ดั่งกล่าวมาแล้วตอนต้น ก็เชื่อว่าจะประสบปัญหาในเรื่องของ “เต้ารับรางน้ำ” นั้นแน่นอน หากแต่เพราะว่าในปัจจุบันได้เกิดมีวัสดุใหม่ๆ มากมาย ทำให้การแก้ปัญหาต่างๆ สามารถกระทำได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เรือนหลังนี้ก็เช่นกัน การมีวัสดุประเภท “สังกะสี” เข้ามาช่วยทำให้การทำ “รางน้ำ” สามารถลดขนาดให้เล็กลงและมีน้ำหนักเบาขึ้นด้วย “เต้ารับรางน้ำ” จึงไม่มีความจำเป็น เพราะเจ้าของเรือนใช้วิธีเอา “จันทัน” มาเป็นตัวรับแทน เรือนจึงไม่มีชิ้นส่วนของ “เต้า” มาเกาะเกาะทางเดินอีกต่อไป นับเป็นความชาญฉลาดอีกประการหนึ่ง

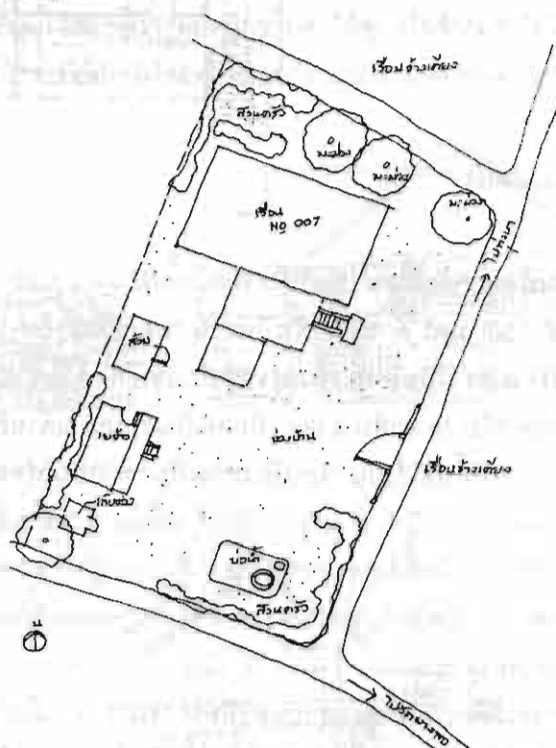
เรือนหลังที่ 5 เรือนของ นายสมบุญ บ้านเลขที่ 63 บ้านยางลอ อำเภอยางล่อ จังหวัดเชียงใหม่ อายุเรือนประมาณ 60 ปี

ลายเส้น 5.88 แสดงลักษณะของเรือนโดยรวม

ผังบริเวณ

เรือนหลังนี้ตั้งอยู่บนพื้นที่ดินบริเวณมุม 3 แยก ลักษณะของที่ตั้งเป็นที่ดินรูป 4 เหลี่ยมค่อนข้างผืนผ้า (ลายเส้น 5.89) ทางเข้าบ้านอยู่ทางด้านยาว มีรั้วไม้ไผ่แบบ "รั้วสลาบ" กั้นล้อมเป็นบริเวณโดยรอบจากประตูบ้านเข้าไปเป็นช่วงใหญ่ ตัวเรือนวางเยื้องออกไปทางทิศเหนือ ตามคติที่เสี่ยงไม่ให้ประตูเรือนอยู่ตรงกับประตูบ้าน ด้านหน้าเรือนหันไปทางทิศตะวันออก ส่วนหลังเรือนปลูกพืชสวนครัวและกลุ่มต้นมะม่วง ถัดมาทางทิศใต้มียุ้งข้าวหรือ "เยข้าว" วางคู่กับกระต๊อบไว้เก็บของ (รูป 5.138) ส่วนมุมบนมี "น้ำบ่อ" และ "สวนครัว" ทำแบบปิดล้อม (รูป 5.139)

ลายเส้น 5.89 ผังบริเวณบ้านของนายสมบุญ

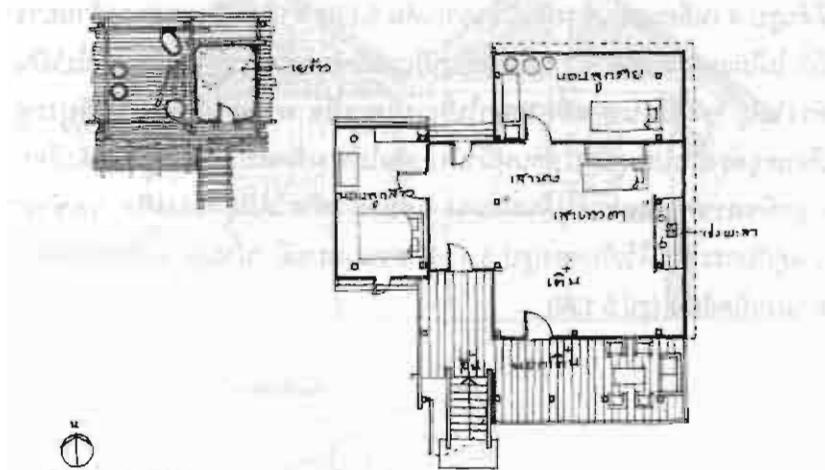

รูป 5.138 "เยข้าว" กับบันไดพาดทางขึ้น

รูป 5.139 "ช่วง" ด้านหน้าเรือนและ "น้ำบ่อ" ที่มุมรั้ว

แผนผังอาคาร

ลายเส้น 5.90 แผนผังเรือน

เป็นเรือนอาศัยขนาดย่อมที่มีส่วนกว้างประมาณ 5.00 เมตร ส่วนยาวประมาณ 7.50 เมตร ด้านหน้าทำเป็นส่วน “นอกเดิน” อีก 1 ห้องกว้างประมาณ 2.00 เมตร มีบันไดทางขึ้นตรงจากด้านหน้า ด้านข้าง “นอกเดิน” เรือนทำพื้นยื่นออกไป (ลายเส้น 5.90) เพื่อต่อเป็นเรือนนอนสำหรับลูกสาวอีก 1 ห้อง พร้อม ๆ กับมีพื้นที่ใช้เป็น “ระเบียงทางเดิน” จากบันไดทางขึ้นเพื่อเข้าส่วนหลังของเรือน (รูป 5.139) สำหรับภายในเรือนนั้น จาก “นอกเดิน” เข้าไปจะเป็น “เดิน” ถัดเข้าไปเป็นที่ตั้งของ “ช่องพะลา” ซึ่งวางอยู่กึ่งกลางของผนังห้องติดกับ “เสาเทวดา” ถัดเข้าไปหน้าห้องนอนเป็นพื้นนอนของเจ้าของเรือนส่วนในสุดเป็นพื้นนอนของลูกชาย

เช่นเดียวกับเรือนหลายหลังที่ทำการสำรวจ เมื่อเรือนหลังนี้ก็เป็นอีกหลังหนึ่งที่มีการต่อขยายบางส่วนขึ้นภายหลัง โดยเฉพาะด้านข้างเรือนที่ต่อเป็นเรือนนอนของลูกสาว เมื่อโตขึ้นเป็นสาว ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นส่วนตัวและปลอดภัย

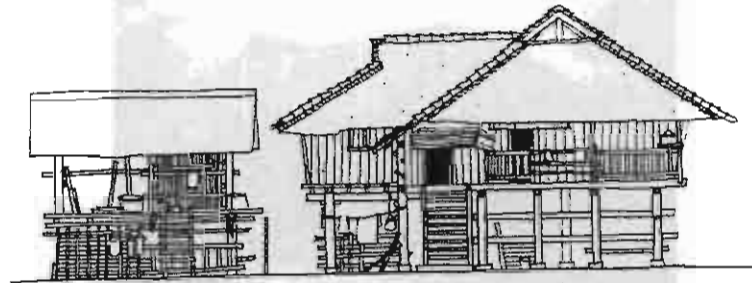
รูป 5.140 “ระเบียงทางเดิน” ด้านข้างเรือน ไปยังประตูของด้านข้างเรือน

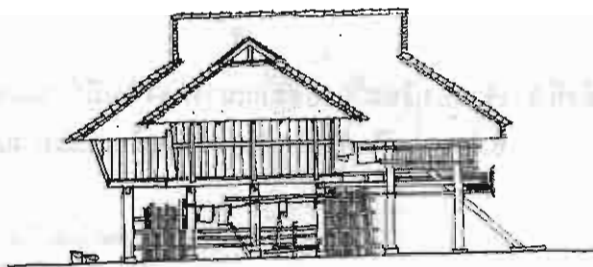
รูป 5.141 บริเวณส่วน “นอกระดาน” กับการใช้เฟอร์นิเจอร์สมัยใหม่

ลักษณะรูปแบบอาคาร (ลายเส้น 5.914, 5.92)

เป็นเรือนยกพื้นใต้ถุนสูง ส่วนของตัวเรือนทำเป็นแผงฝาด้วยไม้จริง "นอกเดิน" กันเป็นราวระเบียงแบบโปร่ง ๆ (รูป 5.142, 5.143) ตัวเรือนปิดทึบ มีเพียงหน้าต่างบานเล็ก ๆ 2-3 ช่องเท่านั้น ตัวเรือนคลุมทึบด้วยหลังคาจั่วแบบ "มะนิลา" โดยชุดใหญ่วางคลุมพื้นที่ทางยาวทั้งหมด ส่วนหลังคาชุดเล็กซึ่งเป็นแบบทรง "มะนิลา" เหมือนกัน ต่อคลุมทางด้านข้าง (ลายเส้น 93, รูป 5.144) ทำให้ภาพลักษณะโดยรวมของเรือนเป็นรูปทรงแบบ "หักศอก" ความโดดเด่นของเรือนไทเขินนั้น นอกจากจะอยู่ตรงที่การทำเป็น "จั่วเล็ก" ซึ่งทำให้ปีกนกด้านหน้ามีหลังคาเป็นผืนกว้างใหญ่แล้ว วิธีการลดระดับของสันหลังคา ระหว่างตัวเรือน และวิธีการสอดปีกชายคาให้ชุกหรือซ้อนเข้าไปได้ปีกหลังคาของอีกหลังนั้น ทำให้เกิดมิติของการเล่นกับระนาบ มวลหลังคาน่าสนใจยิ่งขึ้น

ลายเส้น 5.91 รูปด้านหน้าเรือน

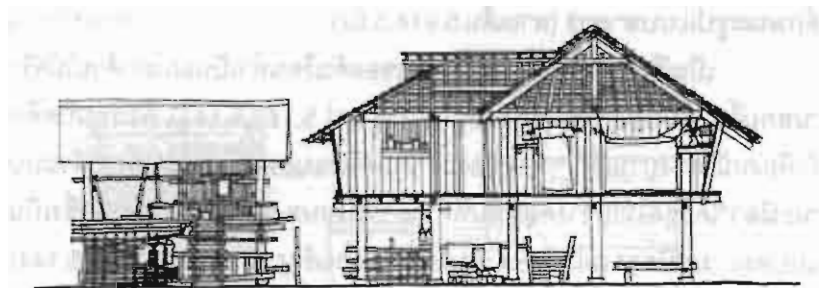
ลายเส้น 5.92 รูปด้านข้างเรือน

รูป 5.142 ลักษณะของเรือนโดยรวม

รูป 5.143 "บันได" ทางขึ้น ซึ่งหลบอยู่ใต้ปีกกันสาด

ลายเส้น 5.93 รูปตัดเรือนตามขวาง

รูป 5.144 รูปลักษณะของเรือนจากด้านหน้า

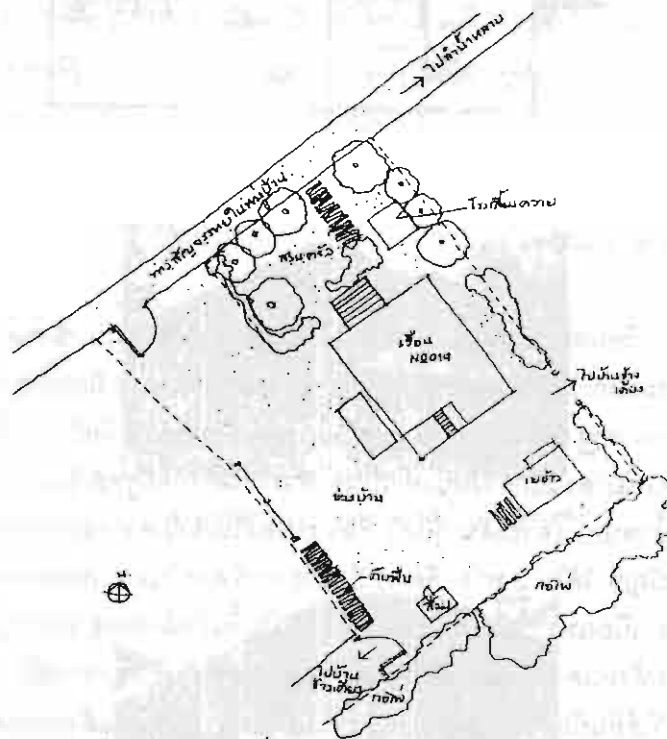
เรือนหลังที่ 6 เจ้าของเรือน นายยี่และนางหลง ไม่มีบ้านเลขที่ บ้านล่าว
อำเภอภาคฟ้า จังหวัดเชียงตุง อายุเรือนประมาณ 22 ปี

ลายเส้น 5.94 แสดงลักษณะของเรือนโดยรวม

ผังบริเวณ

เรือนหลังนี้ตั้งอยู่ในบริเวณของบ้านที่มีขอบเขตของพื้นที่ค่อนข้าง กระชับ (ลายเส้น 5.95) มีรั้วไม้ไผ่สานแบบ "รั้วตาแสง" กันล้อมโดยรอบ (รูป 5.145) ประตูทางเข้าบ้านเอียงไปทางด้านมุขทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เปิดเข้าไปเป็น "ซ่ง" ยาวจนจรดท้ายบ้าน ตัวเรือนประธานตั้งเอียงไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ โดยวางขนานกับแนวเขตบ้าน หันหน้าเรือนไปทางหน้าบ้าน หน้าเรือนปลูกผักสวนครัว มีกองฟืนและ "ฟ้ามควาย" หรือ "โรงพักควาย" ตั้งชิดริมรั้วสวน "เขี้ยว" (รูป 5.146) วางค่อนไปอยู่ทางด้านท้ายของเรือนทั้ง 2 ด้านของรั้วบ้านยังมีประตูทางออกไปยังบ้านข้างเคียง

ลายเส้น 5.95 ผังบริเวณบ้านของนายยี่

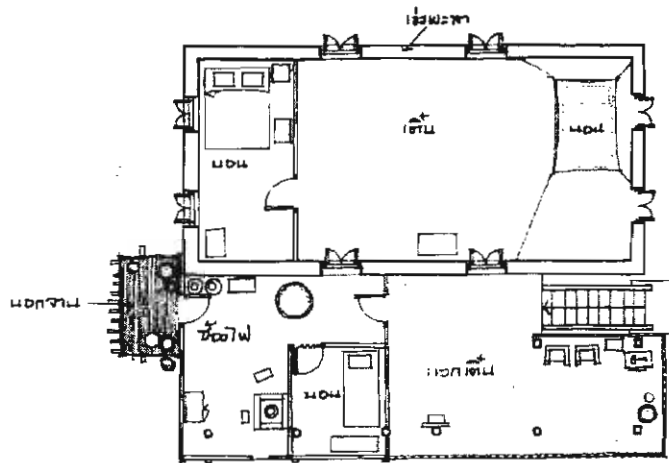

รูป 5.145 บริเวณของ "ซ่ง" ด้านหน้ากับ "รั้วตาแสง" ที่กันโดยรอบ

รูป 5.146 ลักษณะของ "เขี้ยว" แบบดั้งเดิม

แผนผังอาคาร

ลายเส้น 5.96 แผนผังเรือน

เรือนหลังนี้มองดูผิวเผินแล้ว ต้องถือว่าเป็นเรือนแบบ “พิเศษ” เนื่องจากมีระเบียบวิธีการจัดแผนผังรวมทั้ง “โครงสร้าง” อาคาร ผิดแปลกไปจากเรือนแบบมาตรฐานทั่วไป โดยอาคารจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือปีกข้างหนึ่งทำเป็นอาคารไม้ ส่วนอีกข้างหนึ่งทำเป็นอาคารทรงตึก(ก่ออิฐฉลุลายจะเป็นแบบผนังรับน้ำหนัก) (ลายเส้น 5.96) ซึ่งหากมองในเชิงวิเคราะห์ก็อาจตั้งเป็นประเด็นปัญหาได้ใน 2 ทาง คือ 1) ปีกซ้ายทางทิศตะวันตก เป็นส่วนต่อเติมภายหลัง เนื่องจากเป็นส่วนเล็กและไม่ได้เป็นพื้นที่หลักของอาคาร 2) สร้างพร้อมกับทั้งหมด เพียงแต่ใช้ลักษณะโครงสร้างต่างกันซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้อาศัยก็ได้ยืนยันว่าเรือนมีลักษณะเช่นนี้ตั้งแต่จำความได้แล้วประกอบกับหากสังเกตจากลักษณะรูปทรงหลังคา พื้นที่ทั้ง 2 ส่วนหาได้แยกออกจากกันเป็นแบบ “เรือนแฝด” ตามแนวโครงสร้างผังนั้นไม่ หากแต่ทั้ง 2 ส่วนกลับอยู่ภายใต้โครงสร้างหลังคาเดียวกัน (ดูภาพลายเส้นรูปด้านหน้าประกอบ) ในขณะที่การทำเป็นเรือนแฝดก็กลับทำขวางกับแนวโครงสร้างผังเรือน (ดูรูปตัดลายเส้น 5.99 ประกอบ) ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าเรือนทั้งชุดนี้ถูกสร้างขึ้นพร้อมกัน โดยที่ความจริงแล้วการทำเรือนส่วนหนึ่งเป็น “ตึก” นั้นไม่ใช่เป็นเรื่องแปลก หากจะกล่าวว่ามีที่มาจากผลพวงอิทธิพลของรูปแบบอาคารร้านค้าแบบ “ทรงตึก” ในเขตตัวเมืองเชียงตุงนั่นเอง เพราะไม่เพียงเป็นอาคาร 2 ชั้นแบบ “ทรงตึก” แต่ยังรวมไปถึงรูปแบบหลังคาอย่างทรง “Hip” หรือ “ปั้นหย้า” ซึ่งเรือนหลังนี้ก็มิรู้ปลักษณะหลังคาดังกล่าวอีกด้วยเช่นกัน (รูป 5.147, 5.149) อาคารแบบ “ตึก” ภายใต้หลังคาแบบปั้นหย้านี้ น่าจะเป็นแบบอย่างอิทธิพลตะวันตกที่เริ่มเข้ามาเผยแพร่โดยชาวอังกฤษ ตั้งแต่ครั้งเข้ามาปกครองเชียงตุงนับจากหลังปี 2433 แล้ว ดังจะเห็นได้ทั้งจากแบบอย่างการสร้างพระราชวัง อาคารราชการและอาคารร้านค้า

ดังกล่าว อย่างไรก็ตามการทำเรือนตึกลักษณะนี้ ก็ไม่ได้มีเพียงหลังเดียวในกลุ่มหมู่บ้าน ของชาวไทเขินในเชียงตุง จึงทำให้เชื่อได้ว่าคงจะเป็นกระแสนิยม ขณะหนึ่งที่ถูก นำเข้ามาสอดแทรกในท่ามกลางแบบอย่างประเพณีนั่นเอง

สำหรับการใช้สอยพื้นที่ภายในเรือนนั้น มีการแยกและลำดับประโยชน์ใช้สอย ที่ค่อนข้างชัดเจน โดยจาก “บันได” ทางขึ้นซึ่งตั้งประมาณกึ่งกลาง เรือนขึ้นไป เป็นส่วนของ “นอกเดิน” ที่เป็นพื้นที่โล่งใช้พักผ่อนรับแขก มีราว พนักลูกกรงกันรอบกันตก ถัดเข้าไปเดิมเป็นส่วนของ “ฮ้องไฟ” มี “นอกจาน” ต่อออกไปจากท้ายเรือน แต่ต่อมาเมื่อต้องการห้องนอนเพิ่มสำหรับลูก ๆ ก็เลย กันแบ่งเป็นห้องแยก แบ่งย่อยออกจาก “ฮ้องไฟ” และทำผนังกันแยกจาก “นอกเดิน” อีกทีหนึ่ง สำหรับพื้นที่ส่วนปีกขวาของเรือนซึ่งเป็นเรือนตึกนั้น ใช้เป็น “เรือนนอน” โดยเฉพาะ โดยมีการกันแบ่งเป็นห้องนอนของพ่อแม่ส่วนท้าย เรือนที่เหลือเป็นพื้นที่โล่งให้ลูกหลานใช้นอนรวมกัน

รูป 5.147 หลังคาทรง “ปั้นหย่า” ที่แพร่เข้ามาในช่วงหลัง

รูป 5.148 การปรับเปลี่ยนวัสดุก่อสร้าง จากผนังไม้เป็นผนังก่ออิฐ

รูป 5.149 การปรับเปลี่ยนวัสดุก่อสร้าง จากผนังไม้เป็นผนังก่ออิฐ

ลักษณะรูปแบบอาคาร

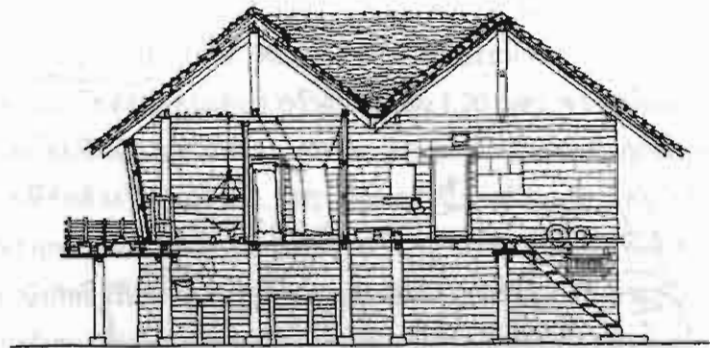
ลายเส้น 5.97 รูปด้านหน้าเรือน

ลายเส้น 5.98 รูปด้านข้างเรือน

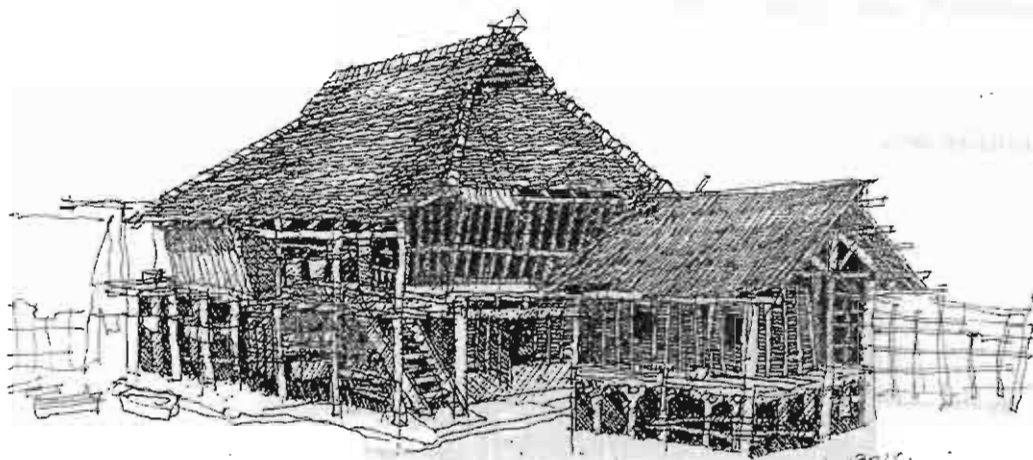
ดังกล่าวมาแล้วว่าเรือนหลังนี้ต้องถือเป็นหนึ่งในแบบเรือน **“พิเศษ”** ที่อยู่นอกระเบียบแบบแผน ซึ่งโดยปกติแล้วการออกแบบผังอาคารกับการใช้รูปทรงของหลังคา จะซ้อนทับกันแบบตรงไปตรงมา คือ รูปลักษณะของหลังคา ซึ่งโดยธรรมชาติจะเอากว้างวางทับลงบนผังเรือนที่วางกว้างออกเช่นกัน แต่หลังนี้กลับทำสลับกันโดยวางแนวทางยาวทับลงบนทางขวางของเรือน ทั้งยังออกแบบหลังคาให้ซับซ้อนขึ้น โดยแทนที่จะออกแบบให้เป็น **“เรือนแฝด”** ในทางขวางที่วางยาวตลอดเรือนเหมือนหลังอื่นๆ กลับเชื่อมต่อส่วนปลายเข้าหากัน ทำให้เมื่อมองดูเรือนจากภายนอกแล้ว ด้านหน้าเรือนและด้านหลังเรือนจะมีรูปลักษณะหลังคาเหมือนกัน (ลายเส้น 5.97, 5.98) หากไม่สังเกตทางขึ้นเรือนจากบันไดแล้ว แทบจะระบุไม่ได้ว่าด้านไหนเป็นด้านหน้าหลักของเรือน หรืออาจเข้าใจไปว่าเป็นด้านที่หันจั่วแฝดออกมาของอีกด้านหนึ่ง

ความแปลกแยกของการเลือกใช้ **“รูปแบบหลังคา”** ที่ต่างจากแบบแผนเดิมและ **“วัสดุ”** ที่แตกต่างกันในหลังเดียวกันนี้ แม้จะทำให้เกิดเป็นภาพลักษณ์ของอาคารที่ดูแปลกตา แต่ก็ทำให้ความรู้สึกของเรือนที่เป็น **“จิตวิญญาณ”** อย่างเรือนแบบ **“วัฒนธรรมไท”** นั้นสูญหายไปเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากรูปลักษณะด้านหน้า ซึ่งหากไม่มีส่วนของเรือนไม้ยกได้สูงมาช่วยลดความกระด้างลงแล้ว ก็แทบอธิบายไม่ได้เลยว่าที่เห็นนี้ คือเรือนไทในแบบอย่างของ **“ไทเขิน”** แม้ว่าจะอยู่ภายใต้สัดส่วนที่อยู่บนกรอบของระเบียบแบบแผนก็ตาม

ลายเส้น 5.99 รูปตัดเรือนตามขวาง

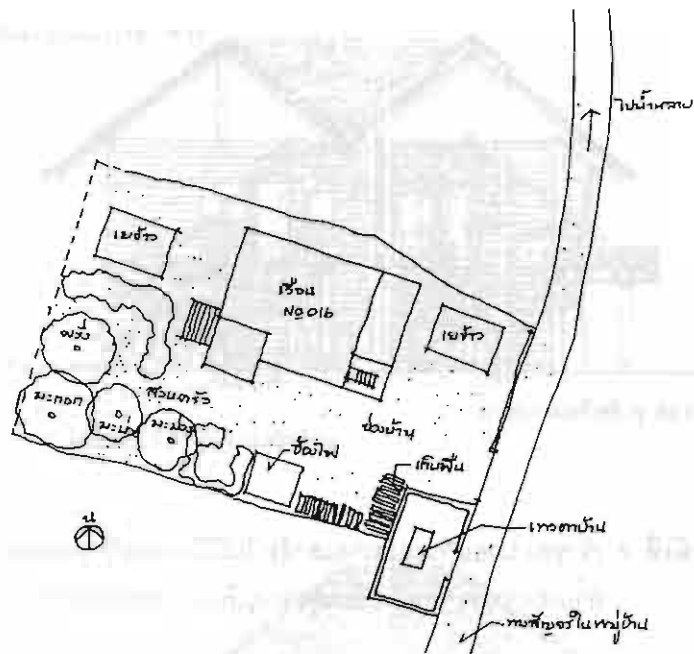
เรือนหลังที่ 7 เจ้าของ นายแก้วและนางแสงดู่ย ไม่มีบ้านเลขที่ บ้านเด่นช้าง
อำเภอภาคฟ้า จังหวัดเชียงตุง อายุเรือนประมาณ 60 ปี

ลายเส้น 5.100 แสดงลักษณะของเรือนโดยรวม

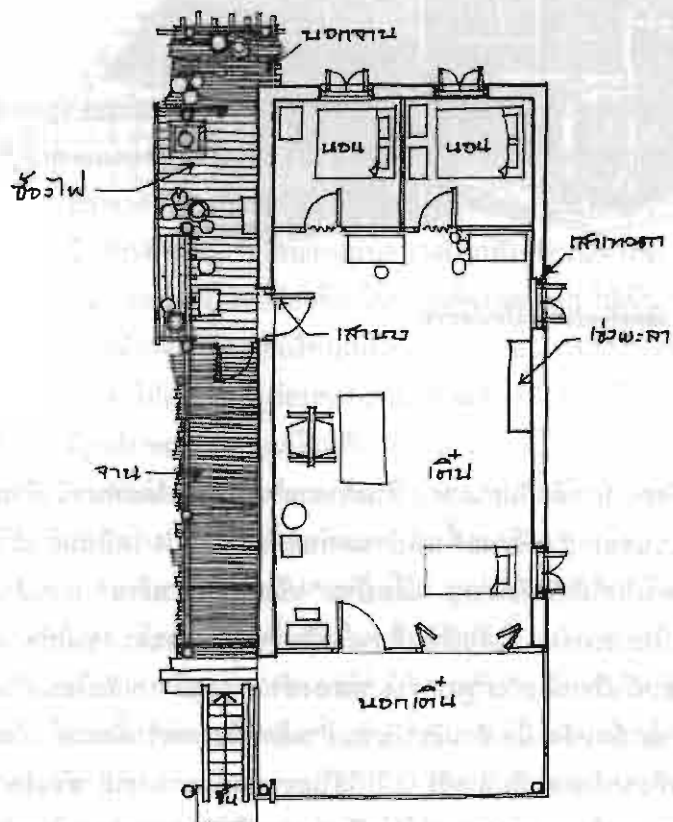
ผังบริเวณ

ที่ตั้งของบ้านติดกับถนนทางเดินเท้าภายในหมู่บ้าน โดยหันหน้าบ้าน
ไปทางทิศตะวันออก ผังบริเวณพื้นที่บ้านค่อนข้างเป็นรูป 4 เหลี่ยมผืนผ้า
มุมหน้าบ้านทางทิศใต้เป็นที่ตั้งของ “เสื่อบ้าน” หรือ “เทวดาบ้าน” (ลายเส้น
5.101) ภายในประกอบด้วยตัวเรือนที่วางชิดริมรั้วไม้ไผ่ขัดแตะค่อนข้าง
ทิศเหนือ ด้านหน้าเรือนทำเป็น “ตูป” วาง “หลองข้าว” ส่วนด้านหลังเรือนเป็น
“โรงเลี้ยงควาย” อีกหลังหนึ่ง สำหรับบริเวณด้านซ้ายมือทางเข้าทั้งหมด เป็น
“ช่วงใหญ่” มีที่วางเก็บกองฟืนสำหรับนำไปใช้ในการหุงต้มอาหารใน “ฮ้องไฟ”
ซึ่งอยู่ถัดลงมา มุมท้ายสุดของส่วนนี้เป็นบริเวณปลูกพืชผักสวนครัว และพวก
พืชผลประเภทมะม่วง มะกอก ฝรั่ง ฯลฯ

ลายเส้น 5.101 ผังบริเวณบ้านของ นายแก้ว

แผนผังอาคาร

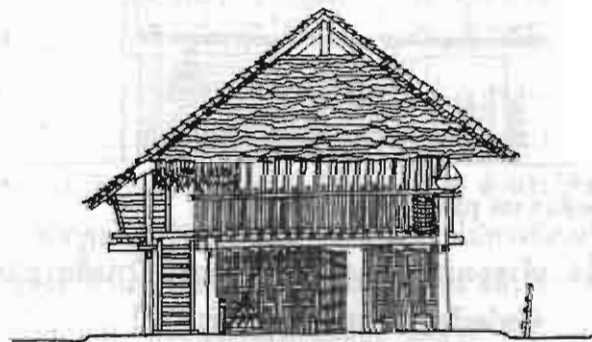
ลายเส้น 5.102 แผนผังเรือน

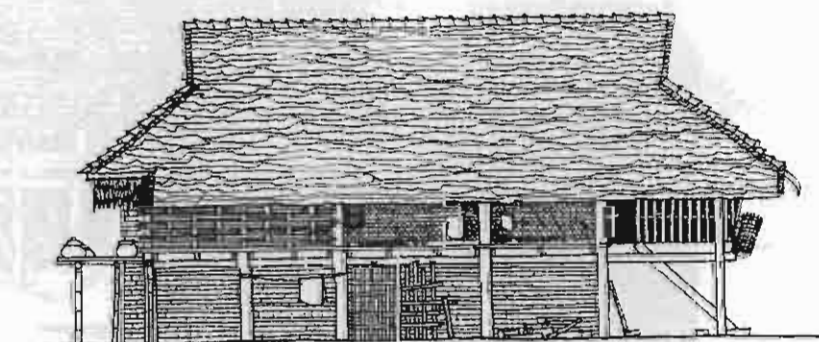
รูป 5.150 ส่วนของ "นอกเดิน" ที่ใช้ในการรับแขก

เป็นเรือนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้างขนาดประมาณ 5.00 เมตรยาว 10.00 เมตร มีส่วน "นอกเดิน" ต่อยาวออกมาอีกประมาณ 2.50 เมตร และ ส่วนของระเบียงทางเดินแคบๆ กว้างประมาณ 1.20 เมตร จาก "บันได" ตรงไป ยังท้ายเรือนซึ่งเป็น "ฮ้องไฟ" ขนาดเล็ก มี "นอกชาน" เชื่อมต่อออกไปสำหรับ ใช้เป็นที่ซักล้าง (ลายเส้น 5.102) เรือนหลังนี้วางด้านหน้าเรือนไปทางทิศ ตะวันออกเฉียงใต้ มีลักษณะพิเศษคือเป็นเรือนแบบ "ทรงดิก" ที่ใช้โครงสร้าง แบบผนังก่ออิฐรับน้ำหนัก ผสมผสานกับโครงสร้างที่เป็นไม้ในส่วนที่เป็นโครง สร้างหลังคา พื้นเรือนและระเบียงทางเดิน เรือนหลังนี้โดยโครงใหญ่แล้วก็เป็น เรือนอย่างมาตรฐานทั่วไป ที่มีแบบแผนชัดเจน คือด้านหน้าต่อเป็น "นอกเดิน" (รูป 5.150) มี "บันได" ทางขึ้นแนบชิดขึ้นมา ถัด "นอกเดิน" เข้าไปเป็นส่วนที่กั้น ผนังทึบสำหรับใช้เป็น "เดิน" พื้นที่ว่างสละระมัดประโยชน์นานาประการ ทั้งการพักผ่อน ที่นอน ทำงานและยังใช้ในกิจกรรมพิเศษอื่นๆ อาทิ งานศพ จัดเลี้ยง ทำบุญ ฯลฯ ตอนกลางเรือนของผนังริมนอก จะมีที่ตั้งของ "เข่งพระลา" ถัดไปท้ายสุดกันเป็นห้องอีกช่วงหนึ่งเพื่อใช้เป็นที่นอน สำหรับ "ครัวไฟ" ก็เป็น แบบอย่างของการพัฒนา ที่ย้ายออกไปให้พ้นจากภายในตัวเรือนเพื่อเสี่ยงใน เรื่องของกลิ่นและควัน

ลักษณะรูปแบบอาคาร

ลายเส้น 5.103 รูปด้านหน้าเรือน

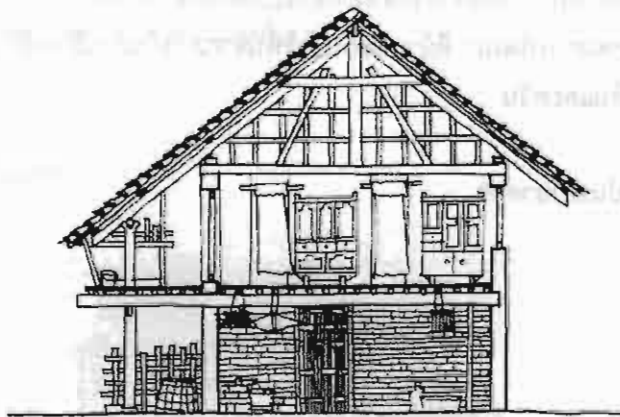

ลายเส้น 5.104 รูปด้านข้างเรือน

ลักษณะโดยภาพรวมแล้ว ก็ยังคงเป็นแบบอย่างเฉพาะของ “เรือนไทเขิน” ที่ทำเป็นเรือนยกพื้น มีหลังคาทรงจั่วแบบ “มะนิลา” ที่คลุมต่ำตามแบบฉบับของเรือนในถิ่นหนาว (ลายเส้น 5.103, 5.104) มี “บันได” ทางขึ้นด้านหน้า ที่ซ่อนอยู่ใต้ชายคาปีกนกผืนใหญ่ ที่คลุมพื้นที่ส่วนของ “นอกเดิน” ทั้งหมด (รูป 5.151) รูปทรงด้านหน้าจะมีคุณลักษณะแบบไม่สมมาตร คือจะมีการดึงปีกชายคาด้านหนึ่งให้ยื่นยาวออกมากกว่าอีกด้าน อันเนื่องจากการเพิ่มแนวเสาด้านข้างอีกแถว เพื่อใช้เป็นส่วนรองรับพื้นที่ “ครัวไฟ” นั้นเอง (ลายเส้น 5.105) ซึ่งลักษณะนี้ถือได้ว่าเป็นลักษณะที่เด่นเฉพาะอย่างหนึ่งของไทเขิน ที่เป็นเหมือนกันหมดทุกหลัง อย่างไรก็ตามการเพิ่มเข้ามาของแนวเสาดังกล่าว ก็ย่อมทำให้ต้องมีการดึงชายคาลงมาคลุมทับพื้นที่ที่ยื่นออกมานี้ ซึ่งจากความได้ชื่ออย่างตรงไปตรงมานี้เอง ที่นอกจากจะเอื้อต่อการสนองประโยชน์ด้านการใช้สอยแล้ว ในแง่รูปทรงลักษณะอาคารก็ได้ทำให้เกิดมิติของมวลและระนาบอันแตกต่างที่น่าสนใจขึ้นมาอย่างไม่ได้ตั้งใจ

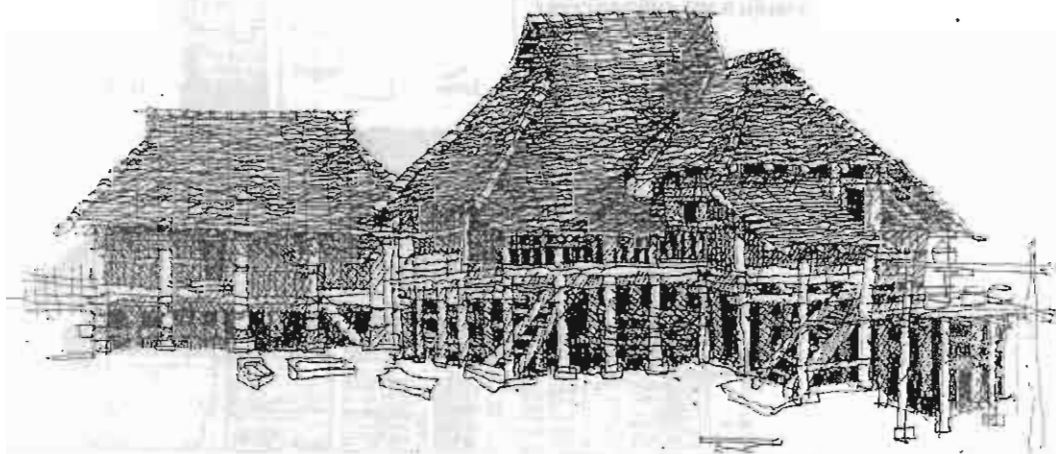

รูป 5.151 รูปลักษณะอาคารทางด้านหน้า

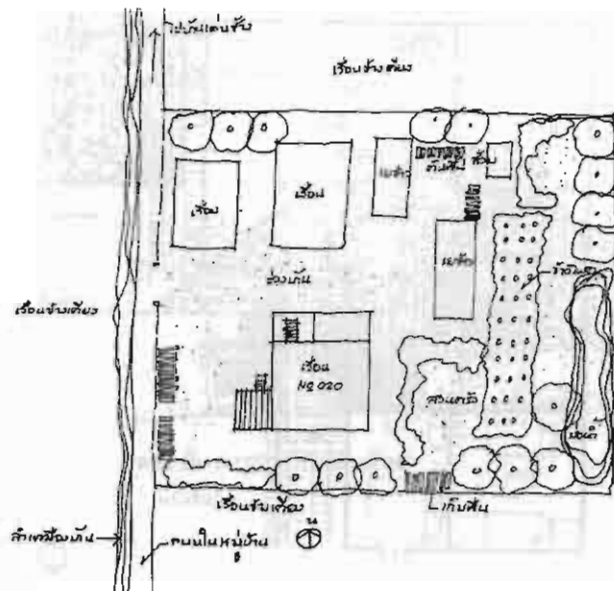

ลายเส้น 5.105 รูปตัดเรือนตามขวาง

เรือนหลังที่ 8 เจ้าของนายหนานมุง ไม่มีบ้านเลขที่ บ้านเลี้ยว อำเภอภาคฟ้า จังหวัดเชียงใหม่ อายุเรือนประมาณ 24 ปี

ลายเส้น 5.106 แสดงลักษณะของเรือนโดยรวม

ลายเส้น 5.107 ผังบริเวณบ้านของ นายหนานมุง

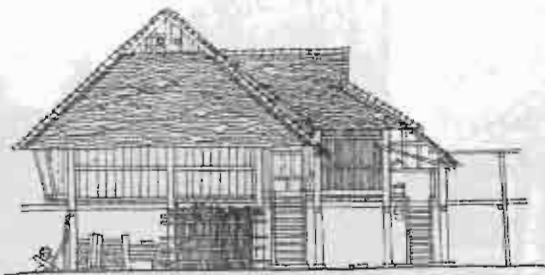
ฝั่งบริเวณ

เป็นครัวเรือนที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ เห็นได้จากการอยู่กันเป็นกลุ่ม ก่อนหลายหลังในหมู่เครือญาติเดียวกัน บริเวณพื้นที่บ้านจึงมีขนาดกว้างใหญ่ บนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าด้านหน้าติดถนนทางเดินซึ่งแนบขนานไปกับลำเหมืองของหมู่บ้าน ประตูทางเข้าบ้านวางอยู่ค่อนข้างตรงกลาง ถัดเข้าไปเป็น “ช่วงบ้าน” ที่ใช้เป็นตัวกระจายไปยังเรือนต่าง ๆ (ลายเส้น 5.107) นับแต่เรือนประธานซึ่งอยู่ค่อนข้างมาทางขวาหรือทางทิศใต้ ด้านหลังเรือนทำเป็นสวนครัวผนวกกับพืชไร่ประเภทข้าวโพดเป็นแนวยาวเกือบจรดความกว้างของพื้นที่ โดยมีการจัดแบ่งบริเวณสวนท้ายสุดให้เป็นบ่อน้ำใหญ่ สำหรับใช้รดน้ำพืชผักเหล่านี้ สวนอีกกลุ่มซึ่งมีเรือนอาศัย 2 หลังวางร่นขึ้นไปทางทิศเหนือหรือทางซ้ายของประตูเข้าบ้านร่นขึ้นมาชิดกับแนวของรั้วบ้าน และเนื่องจากมีหลายครัวเรือนประกอบกัน จึงเห็นอีกกลุ่มหนึ่งของ “เขี้ยว” ที่ตั้งวางเยื้องกันอยู่บริเวณหลังกลุ่มเรือนทั้งหมด (รูป 5.152) ก่อนถึงปลายมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีห้อง “ส้วม” ซึ่งเป็นส่วนประกอบอย่างใหม่แทรกเข้ามาร่วมด้วย

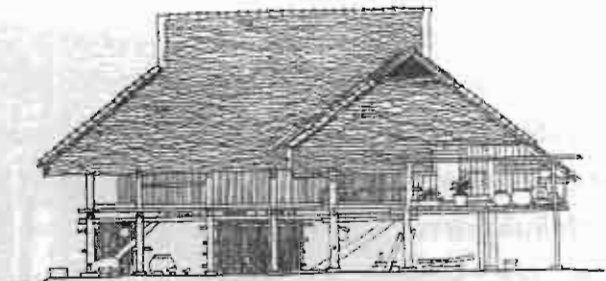

รูป 5.152 "เขี้ยว" ซึ่งมักวางอยู่มุมใดมุมหนึ่งของบริเวณบ้าน

ลักษณะรูปแบบอาคาร

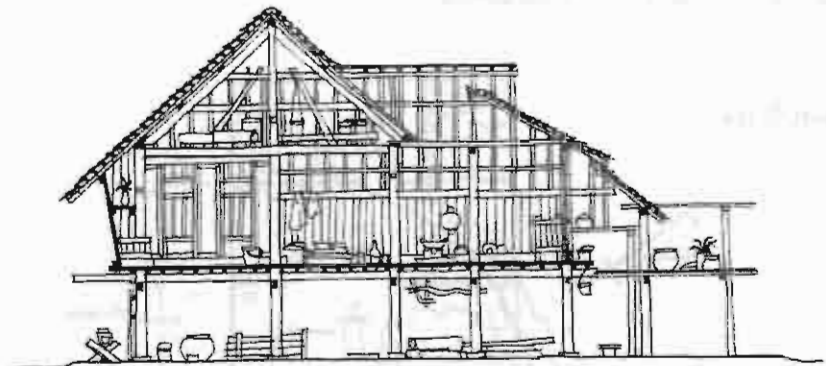
ลายเส้น 5.109 รูปด้านหน้าเรือน

ลายเส้น 5.110 รูปด้านข้างเรือน

รูป 5.157 รูปทรงหลังคา ซึ่งมีลักษณะพิเศษตรงที่นิยมทำเป็นจั่วขนาดเล็ก

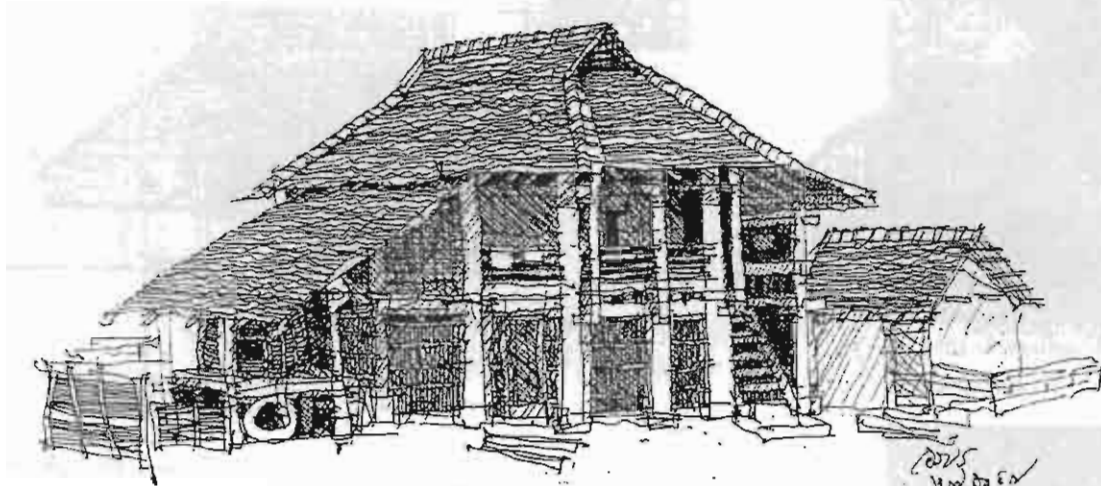
ลายเส้น 5.111 รูปตัดเรือนตามขวาง

รูป 5.158 แสดงโครงสร้างหลังคาบริเวณหน้าจั่ว

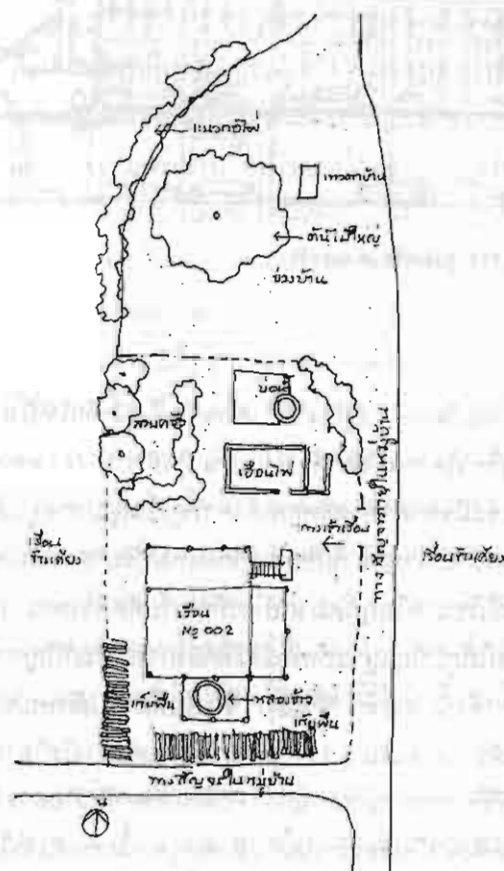
จากขนาดความกว้างใหญ่ของตัวเรือน ทำให้มีผลต่อขนาดและสัดส่วนของเครื่องเรือนหลังคาด้วยเช่นกัน (รูป 5.157) เพราะโดยปกติเรือนของไทยเรานั้น จะมีขนาดของรูปทรงหลังคาที่สูงใหญ่มากอยู่แล้ว เมื่อมาใช้กับเรือนที่มีขนาดกว้างกว่าปกติ ก็ย่อมทำให้ยิ่งเพิ่มปริมาตรของมวลหลังคายังขึ้น จนดูเป็นเรือนที่มีขนาดใหญ่โตมากเมื่อเทียบกับสัดส่วนคน (ลายเส้น 5.109, 5.110) และภายใต้ภูมิปัญญาแบบพื้นถิ่นที่ต้องการการแก้ปัญหาในเรื่องของการระบายอากาศ ดังนั้นการทำ “จั่วเล็ก” จึงเป็นที่มาของรูปลักษณะอาคารที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว (ลายเส้น 5.111, รูป 5.158) แต่อย่างไรก็ตามจากปัจจัยของพื้นที่ส่วนครัวที่ยื่นออกมามากเกินไปจะดึงหลังคาปีกกันลาดด้านข้างให้คลุมลงมาได้ทั้งหมดจึงจำเป็นต้องทำเป็นจั่วเล็กอีกชุดหนึ่งวางสันจั่วในแนวตั้งฉากกับเรือนประธาน เข้าชนกับส่วนท้ายของเรือนกลายเป็นรูป “หักศอก” นั่นก็ช่วยให้ภาพรวมของอาคารทั้งหลัง ดูมีจังหวะลีลาของที่ว่างและมวลรวมที่น่าสนใจยิ่งขึ้น

เรือนหลังที่ 9 เจ้าของนางเฮีย และนายเลียง บ้านเลขที่ 10 บ้านหนองอ้อ
อำเภอเชียงตุง จังหวัดเชียงตุง อายุเรือนไม่ทราบแน่ชัด

ลายเส้น 5.112 แสดงลักษณะของเรือนโดยรวม

ผังบริเวณ

ลายเส้น 5.113 ผังบริเวณบ้านของนางเฮีย

รูป 5.159 รั้วและประตูเข้าบ้าน

รูป 5.160 "ซัง" โดยรอบกับกองฟืนสำหรับการหุงต้ม

รูป 5.161 "หลองข้าว" ตั้งอยู่ติดกับคันลัดที่ยื่นจากเรือน

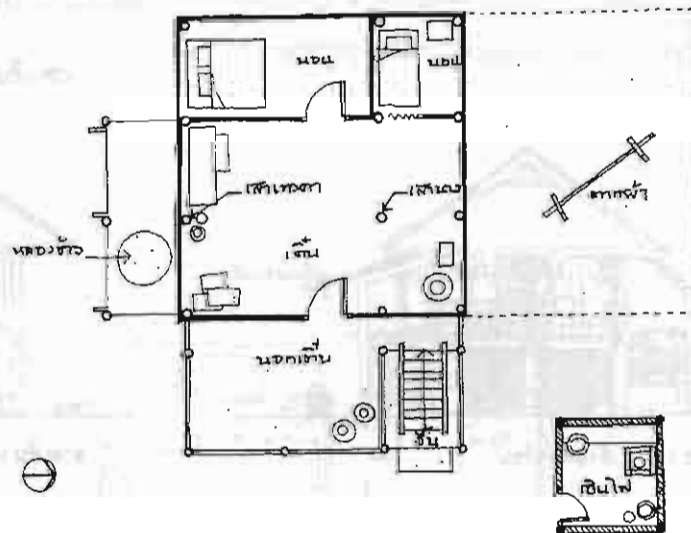

รูป 5.162 "เฮือนไฟ" ที่แยกจากเรือนมาปลูกไว้ต่างหาก

รูป 5.163 ภายใน "เฮือนไฟ"

บ้านหลังนี้ตั้งอยู่ตรงมุมสามแยกของถนนทางที่จะไปยัง "ศาลเทพดาบ้าน" ซึ่งวางอยู่ได้ต้นไม้ใหญ่ ที่อยู่ถัดเลยจากแนวรั้วของบ้านหลังนี้ออกไปนั่นเอง ด้านหน้าของบ้านหันไปทางทิศตะวันออกมีประตูทางเข้าค่อนไปทางด้านทิศเหนือ ตัวเรือนวางอยู่ถัดลงมาทางด้านใต้ ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางของพื้นที่ส่วนนี้ ครอบครัวยังไม่มี "เขี้ยว" แต่ใช้วิธีการตอปีกหลังคาทางด้านข้างเรือนยื่นออกมาคลุมแคร่ที่ยกสูงสำหรับวาง "หลองข้าว" (รูป 5.161) ถัดจาก "หลองข้าว" ออกไป เป็นหมู่กองพื้นที่วางซ้อนทับกันไปยาวตลอดแนวรั้วบ้าน ส่วนพื้นที่อีกด้านหนึ่งทางทิศเหนือ มี "เฮือนไฟ" สำหรับการหุงต้มที่สร้างแยกหลุดออกมาจากเรือนใหญ่ (รูป 5.162-163) มี "บ่อน้ำ" ด้านข้าง และ "สวนครัว" ด้านหลัง ซึ่งระบบการจัดในส่วนนี้ ดูจะเป็นแบบแผนที่พัฒนาอย่างก้าวหน้ามาอีกขั้นหนึ่ง เมื่อ "เรือนไฟ" สร้างให้แยกออกมารวมกลุ่มกับสิ่งที่เป็นองค์ประกอบร่วมกันคือ "บ่อน้ำ" และ "สวนครัว" ทำให้เนื้อหาใน "การกินอยู่" ดูเป็นเรื่องเป็นราว ประหนึ่งเป็นระบบที่มีการจัดแบ่งให้สัมพันธ์กันอย่างชัดเจน (ลายเส้น 5.113)

ลายเส้น 5.114 แผนผังเรือน

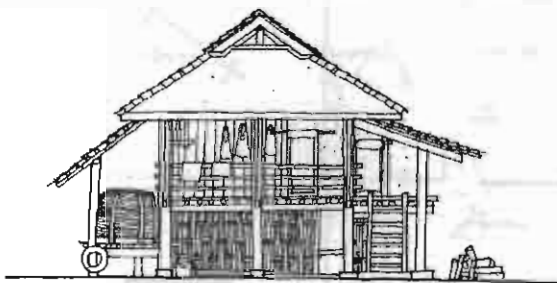
แผนผังอาคาร

แม้จะเป็นกลุ่มหรือหมู่บ้านที่มีการตั้งถิ่นฐานขึ้นใหม่ก็ตาม หากแต่เมื่อพิจารณาเฉพาะส่วนของแผนผังอาคารแล้ว จะเห็นได้ว่าเรือนหลังนี้ยังคงยึดหลักและระเบียบแบบแผนอย่างโบราณเช่นเดิม ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งพื้นที่ใช้สอยและการกำหนดตำแหน่งที่ตั้งขององค์ประกอบ (ลายเส้น 5.114) เช่น ตัวเรือนหันด้านจั่วออกทางด้านหน้าและวางตำแหน่งไว้ทางทิศตะวันออก มีส่วน "นอกเดิน" อยู่หน้าสุดของเรือน โดยมี "บันได" แนบข้าง "นอกเดิน" ตีเป็นราวระเบียงกันตกเพื่อให้โล่ง เข้าไปเป็นส่วนของเรือนที่ปิดล้อมมิดชิด

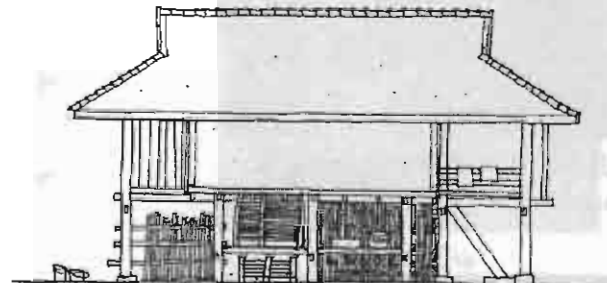
มีประตูเข้าออกยังส่วน “เต็น” ที่มี “เสาเทวดา” และ “เสานาง” วางคู่กัน ณ กึ่งกลางห้อง ตัดเข้าไปกันเป็น “ห้องนอน” 2 ห้อง ขนาดห้องใหญ่เล็กตามแนวโครงสร้างเสาเรือน ซึ่งโดยปกติพื้นที่ส่วนของ “ห้องนอนเล็ก” จะเป็น “ฮ้องไฟ” แต่เมื่อย้ายออกไปจากเรือนแล้ว ก็สามารถใช้เป็น “ห้องนอน” ได้

ลักษณะรูปแบบอาคาร

จากจำนวนหมู่บ้านทั้ง 6 แห่งที่ทำการสำรวจ กลุ่มเรือนในหมู่บ้านนี้ ดูจะมีอายุในการก่อสร้างน้อยที่สุดเมื่อเทียบกันแล้ว สิ่งหนึ่งที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนของความแตกต่างกัน แม้ว่าในแง่ของแผนผังจะคล้ายกันมากก็ตาม คือรูปทรงลักษณะของเรือน ซึ่งกลุ่มเรือนที่นี่จะมีรูปลักษณะที่สูงและโปร่งกว่ากันมาก (ลายเส้น 5.115, 5.116), (รูป 5.164) ทั้งนี้เนื่องเพราะมีการขยับในส่วนของ “ผนังเรือน” ให้สูงขึ้นนั่นเอง (ลายเส้น 5.117) คือ เฉลี่ยจาก 2.00 – 2.20 เมตร ของแบบเดิม เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 2.50 เมตร ของที่นี่ แต่ในขณะเดียวกันกลับลดขนาดความสูงของทรงหลังคาลง เลยทำให้ตัวเรือนโดยภาพรวมแล้ว ดูไม่กดต่ำและหนักแน่นเหมือนเดิม ซึ่งนั่นก็เป็นเพียงเฉพาะในเรือนของสัดสวนและรูปทรง หากแต่ในเรื่องรูปแบบลักษณะแล้วก็ยังคงเคล้ากลิ่นอายของแบบแผนเดิมแทบทุกประการ

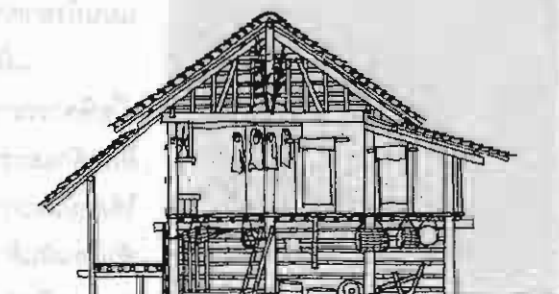
ลายเส้น 5.115 รูปด้านหน้าเรือน

ลายเส้น 5.116 รูปด้านข้างเรือน

รูป 5.164 รูปทรงของเรือนที่เห็นจากภายนอก

ลายเส้น 5.117 รูปตัดเรือนตามขวาง

ตัวบ้านตั้งอยู่ชิดกับถนนทางเดินเท้าภายในหมู่บ้านทางทิศตะวันออก โดยมีผังบริเวณของพื้นที่เป็นรูป 4 เหลี่ยมผืนผ้า (ลายเส้น 5.119) มีประตูทางเข้าจากรั้วด้านหน้าทางมุมด้านใต้ พื้นที่ทางฝั่งด้านนี้ใช้เป็นส่วนของ“สวนครัว” (รูป 5.165, 5.166) โดยมี “เขี้ยว” ตั้งวางอยู่ตรงปลายสุดตอนมุม ถัดมาเป็น “ช่อง” ขนาดช่องเชื่อมไปถึงตัวเรือนที่ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางบ้าน (รูป 5.167, 5.168) แต่แปลกตรงที่แทนที่ตัวเรือนจะหันมารับกับช่องด้านนี้ แต่กลับหันข้างออก แล้วหันหน้าเรือนไปทางด้านแคบของพื้นที่ ซึ่งเหตุผลน่าจะมาจากการยึดเอา “คติ” เรื่อง “ทิศ” นั่นเอง เมื่อเจ้าของเรือนต้องการจะหันด้านหน้าเรือนไปทางด้านทิศตะวันออก ครอบครัวยังเป็นอีกหนึ่งที่มีการแยก “เฮือนไฟ” ออกจากตัวเรือนมาตั้งเป็นเรือนเฉพาะด้านนอก โดยวางค่อนไปทางทิศเหนือแต่ปลูกให้ชิดกับเรือนใหญ่ ถัดขึ้นไปใกล้ “เฮือนไฟ” มี “น้ำบ่อ” และ “สวนครัว” ล้อมประกอบฉากเช่นหลังอื่นๆ ที่นิยมกัน

รูป 5.165 “ช่อง” โดยรอบบริเวณเรือน

รูป 5.166 “สวนครัว” กับ “บ่อน้ำ” สำหรับเลี้ยงปลา

รูป 5.167 “เขี้ยว” ขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ด้านข้างเรือนชิดกับแนวรั้ว

รูป 5.168 ลักษณะรูปแบบของ “เขี้ยว”

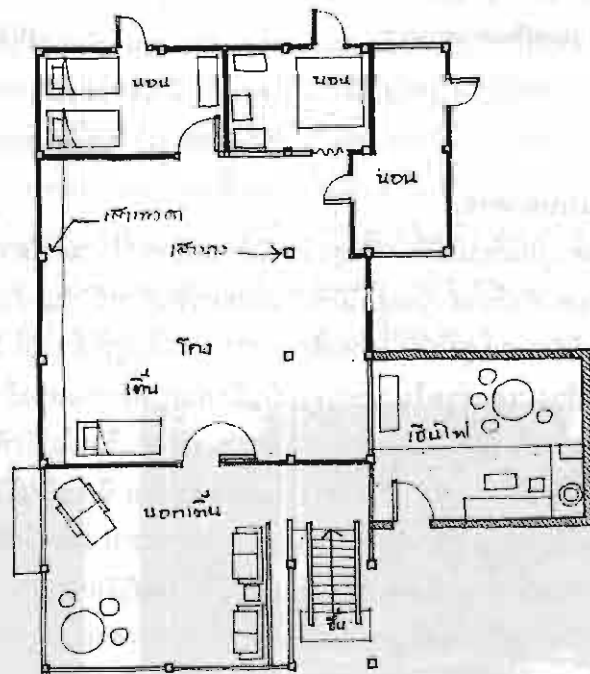

รูป 5.169 "บันได" ทางขึ้นสู่นอกเดิน

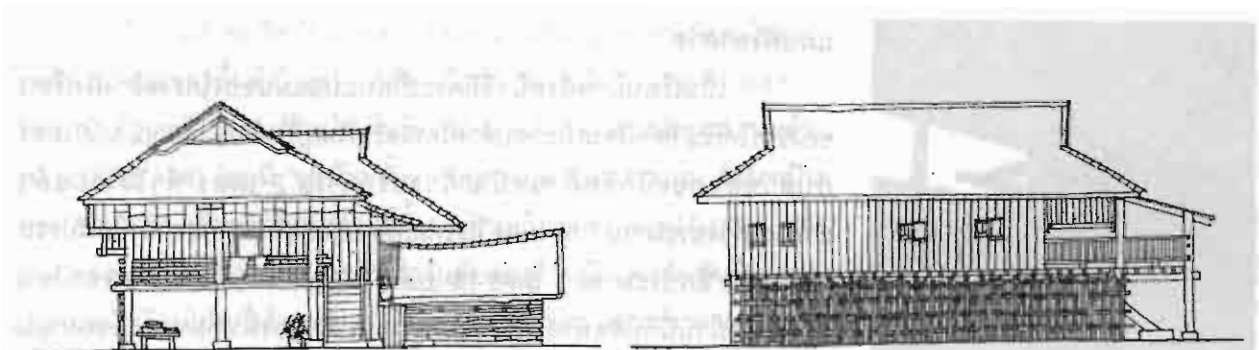
แผนผังอาคาร

เป็นเรือนอีกหลังหนึ่งที่ยึดระเบียบแบบแผนของโครงสร้างผังเรือนของชาวไทเขิน ที่ตัวเรือนประกอบด้วยโครงสร้างใหญ่ที่กว้างประมาณ 5.50 เมตร กับส่วนของปีกอีกด้านหนึ่งกว้างประมาณ 2 เมตร ทำให้รวมแล้วอาคารกว้างประมาณ 7.50 เมตร ในขณะที่ยาวประมาณ 9.50 เมตร ไม่นับรวม "นอกเดิน" อีกประมาณ 5 เมตร (ลายเส้น 5.120) ซึ่ง "นอกเดิน" ของเรือนไทเขินหมู่บ้านนี้ก็มีข้อน่าสังเกตว่า จะมีความลึกของพื้นที่มากกว่าของกลุ่มหมู่บ้านอื่นๆ ที่มีอายุการสร้างมากกว่า ซึ่งนั่นชี้ให้เห็นถึงความต้องการในการใช้พื้นที่ส่วนนี้มากกว่ากันนั่นเอง

แผนผังเรือนก็ยังคงมี "บันได" แนบข้าง "นอกเดิน" ขึ้นมา (รูป 5.169) ก่อนจะเข้าไปภายในเรือนที่เป็นส่วนของ "เดิน" โดยมี "เสาหวด" และ "เสานาง" ตั้งถัดเข้าไป จนถึงท้ายสุดของเรือนที่กันเป็นห้องนอน 2 ห้องกลับต่อยื่นออกไปเป็นปีกอาคารเพื่อใช้ทำเป็นห้องนอนอีก 1 ห้อง ส่วน "ครัวไฟ" หรือ "เฮือนไฟ" ที่ถูกปลูกแยกออกไปนั้น ทำเป็นเรือนชั้นเดียวก่อเป็นผนังอิฐล้อม ภายในยกเป็นพื้นแคร่ไม้ไผ่ขึ้นมาเพื่อวาง "แม่เตาไฟ" ก่อนทำเป็นหลังคาคลุมที่บ่อที่

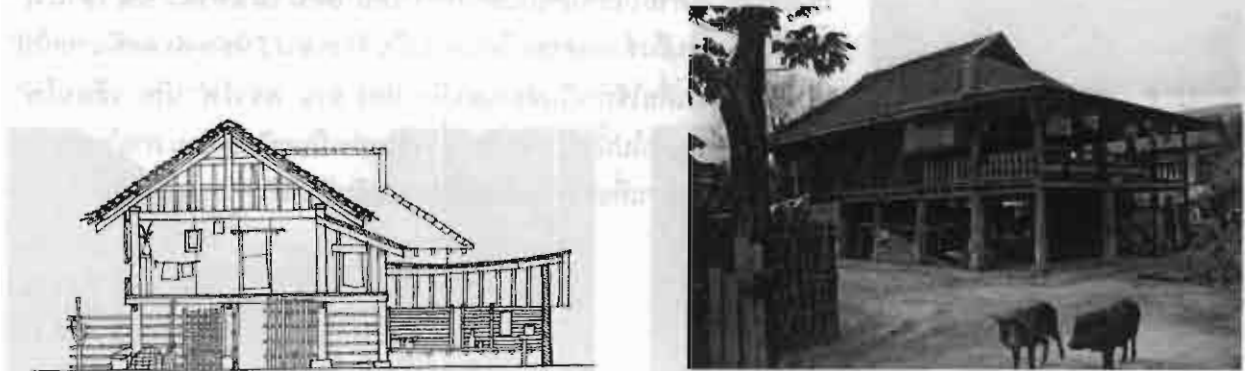

ลายเส้น 5.120 แผนผังเรือน

ลายเส้น 5.121 รูปด้านหน้าเรือน

ลายเส้น 5.122 รูปด้านข้างเรือน

ลายเส้น 5.123 รูปตัดเรือนตามขวาง

รูป 5.170 ลักษณะของเรือนซึ่งพัฒนาให้มีลักษณะที่สูงโปร่งขึ้น

ลักษณะรูปแบบอาคาร

ยังคงเป็นเรือนไม้ที่ยกพื้นสูง มีหลังคาแบบทรงจั่ว “มะนิลา” คลุมลงบนพื้นที่ทั้งหมด ตัวเรือนตั้งบนเสาไม้ที่เอนบนท่อนหินสำหรับกันความชื้นอีกทีหนึ่ง ตัวเรือนมีลักษณะสูงโปร่ง (ลายเส้น 5.121, 5.122), (รูป 5.170) มีจั่วหลักวางบนโครงสร้าง “เสาร่วมใน” ก่อนต่อเป็นปีกกันสาดอีกชั้นหนึ่งยื่นออกมาคลุมส่วนของพื้นที่ ที่ตั้งเป็นแนวเสายาวขนานจากหัวเรือนไปยังท้ายเรือน ซึ่งรูปลักษณะและวิธีการเช่นนี้ก็ไม่ใช่ว่าแบบแผนอย่างเดิม ที่การยื่นปีกกันสาดนี้จะไม่ทำแยกผืนหลังคาออกเป็น 2 ส่วน (ลายเส้น 5.123) แต่จะใช้วิธีการยื่นเลยจากโครงจั่วหลักยาวลงมาคลุมเป็นผืนเดียวกัน โดยวิธีการออกแบบเช่นนี้ไม่เพียงเป็นวิถีทางการก่อสร้างลักษณะใหม่ หากแต่ยังส่งผลต่อรูปลักษณะอาคารอีกด้วย กล่าวคือจากแบบอย่างหลังคาที่มักดูเป็นโครงใหญ่ผืนเดียวคลุมลงมาครอบพื้นที่เรือนทั้งหมด กลายเป็นหลังคาถูกย่อยเป็นส่วนๆ ไม่ต่อเนื่องกันทำให้เมื่อมองโดยรวมแล้ว หลังคากลับดูไม่สูงใหญ่เหมือนอย่างที่เคยเป็นมาอีกต่อไปความเปลี่ยนแปลงในเชิงองค์ประกอบและสัดส่วนรูปทรงเช่นนี้นับเป็นการเริ่มพัฒนาและคลี่คลายไปสู่แบบอย่างใหม่ในอีกมิติหนึ่งแล้ว

รูป 5.171 “ช่อง” และทางเข้าจากหน้าบ้าน
สังเกตว่าประตูบ้านจะไม่ตรงกับบันไดทางขึ้นเรือน

ภาพโดยรวมของเรือนไทเขิน เมืองเชียงตุง

แผนผังเรือน ด้วยลักษณะทางกายภาพที่ประมวลจากกรณีศึกษา ตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าแต่ละครัวเรือนของแต่ละหมู่บ้าน มีขอบเขตของผังบริเวณที่ไม่เพียงมีขนาดของเนื้อที่บ้านแต่ละหลังค่อนข้างใกล้เคียงกันแล้ว ยังมีหลักในการจัดแบ่งพื้นที่และลักษณะการจัดวางองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกันอีกด้วย ซึ่งในการจัดแบ่งพื้นที่บริเวณจะอาศัย “เรือนพักอาศัย” เป็นตัวตั้งหลักแล้วจึงกระจายองค์ประกอบสำคัญอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น “บ่อน้ำ” “สวนครัว” “โรงพักสัตว์เลี้ยง” “เยข้าว” ออกไปตามความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้ง โดยที่ตัว “เรือนพักอาศัย” ส่วนใหญ่นิยมวางไว้เกือบกึ่งกลางพื้นที่ (แต่ค่อนข้างไปทางส่วนลึกเล็กน้อย) ตัวเรือนนิยมวางแนวแกนในทิศทางเหนือ-ใต้ ไม่นิยมวางแนวแกนในทิศตะวันออก-ตะวันตก เพราะเชื่อว่าเป็นการวาง “หน้าเรือน” ขวางตะวัน อันจะทำให้ชีวิตไม่มีความเจริญ ทั้งๆที่โดยแท้จริงแล้วเป็นความต้องการให้เรือนทางด้านยาวนั้นสามารถรับแสงแดดในช่วงเวลากลางวันได้อย่างเต็มที่ทั้งวัน ด้านหน้าเรือนมักเป็น “ช่อง” หรือลานใหญ่ (รูป 5.171) เป็นที่ตั้งของ “เยข้าว” ซึ่งอาจวางไว้ทางทิศไหนก็ได้ แต่มักหันไปตามแนวทิศที่ตั้งด้านหัวนอนของเรือน ตามคติความเชื่อห้ามวางด้านปลายเท้า (รูป 5.172) ในขณะที่ “น้ำบ่อ” (รูป 5.173) ซึ่งมักขุดไว้ใช้สำหรับกรณีที่บ้านนั้นไม่มี “ลำเหมืองบ้าน” ไหลผ่าน หากมี “ลำเหมืองบ้าน” ไหลผ่านก็ไม่มีความจำเป็นต้องใช้เฉพาะเป็นของครัวเรือน แต่จะขุดไว้เป็นของส่วนกลางตามจุดต่างๆของ “ช่องบ้าน” สำหรับ “สวนครัว” แล้วตำแหน่งที่ชัดเจนมักเป็นส่วนด้านหลังของเรือนอาศัย และอาจมีบ้างในจุดอื่นๆ ที่มุมใดมุมหนึ่งของบ้านด้วย ส่วน “โรงพักสัตว์เลี้ยง” ก็มักสร้างเป็นเรือนแยกออกไปต่างหากในตำแหน่งด้านข้างหรือด้านหลังด้านใดด้านหนึ่งของบ้านโดยจะไม่วางไว้ด้านหน้าในกรณีที่บ้านนั้นหากเป็นกลุ่มเครือญาติก็จะไม่มีการกันแบ่งด้วยรั้ว เพราะจะมี “ช่อง” หรือ “ลานบ้าน” เป็นตัวกระจายการเข้าถึง แต่หากเป็นเฉพาะบ้านของครอบครัวเดียวก็มักทำรั้วขัดแตะหรือรั้วแบบตาแสงกันล้อมโดยรอบ

รูป 5.172 เช่นเดียวกับ “เยข้าว” ซึ่งเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ

รูป 5.173 “น้ำบ่อ” องค์ประกอบหนึ่งที่ทุกบ้านจะต้องมี

รูป 5.174, 5.175 "สวนผัก" มักกำหนดที่ตั้งในบริเวณที่ใกล้กับแหล่งน้ำ

รูป 5.176 "โรงพัก" สำหรับผูกมัดสัตว์เลี้ยง

รูป 5.177 "บันได" ทางขึ้นเรือน
ที่ซ่อนอยู่ได้ปกกันลาดด้านหน้ารูป 5.178 "แม่บันได" ซึ่งพังทลาย
ขึ้นไปยังส่วน "นอกเดิน"

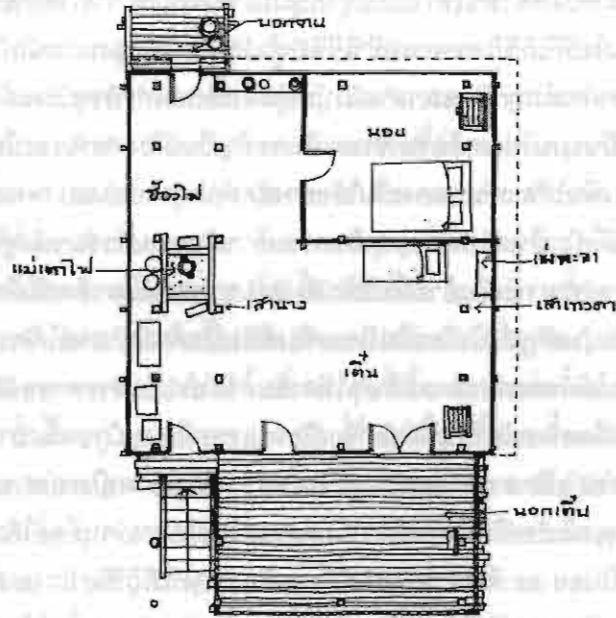
ในส่วนรายละเอียดของเรือนพักอาศัยนั้น ผังเรือนไทเขินที่เชียงตุงนี้มีลักษณะเด่นที่สำคัญที่เห็นได้ชัดเจนคือ ทำเป็นรูป 4 เหลี่ยมผืนผ้า มีแนวเสาประธานร่วมใน² กว้างประมาณ 4.50-5.00 เมตร รับโครงจั่วใหญ่ในขณะเดียวกันก็จะมีแนวเสาร่วมนอกอีกแถวหนึ่งเพิ่มขึ้นทางด้านข้างด้านใดด้านหนึ่ง (ส่วนใหญ่มักเป็นด้านที่ตรงกับ "บันได" ทางขึ้นด้านหน้าเรือน) ซึ่งแนวเสาที่เพิ่มขึ้นนี้มักมีความกว้างโดยประมาณครึ่งหนึ่งของแนวเสาประธานร่วมใน ทำให้ด้านสกัดของเรือนถูกแบ่งออกเป็น 2 ห้องและมีขนาดความกว้างโดยเฉลี่ยประมาณ 6.00-7.50 เมตร ในขณะที่ด้านยาวนั้นจะยาวประมาณ 7.50-12.00 เมตร ซึ่งจะแบ่งออกเป็นส่วน "นอกเดิน" 1 ห้องและส่วนภายในเรือนอีก 5 ห้อง รวมเป็น 6 ห้อง (ลายเส้น 5.124) ตามคติความเชื่อของชุมชนที่นิยมตัวเลข "6" เพราะคำว่า "หก" ในการออกเสียงของไทเขินแปลว่า

รูป 5.179 พื้นที่ "นอกเดิน" กับการใช้งานแบบ
อนนกะประสงค์

รูป 5.180 พื้นที่ "นอกเดิน" กับการใช้งานแบบ
อนนกะประสงค์

ลายเส้น 5.124 แผนผังเรือน

"กระโดด" จึงถือกันว่าเป็นเลขดีทำให้เกิดเป็นคำพ้องว่าปลุกเรือนต้องให้ได้ "6 ห้อง 6 วา" การถือตัวเลข 6 นี้ยังโยงไปถึงเป็นเดือนแห่งวันขึ้นปีใหม่ของที่นี่ คือเดือน 6 (เมษายน) อีกด้วย ซึ่งวิธีการจัดแบ่งพื้นที่ทั้ง 6 ส่วนนี้หากพิจารณาในทางลึกของพื้นที่ ก็จะเห็นถึงวิธีการจัดแบ่งเป็นส่วนย่อยอย่างเป็นลำดับตามการเข้าถึงในการใช้สอย โดยพื้นที่ซึ่งเป็นส่วนที่ต้องการความเป็นส่วนตัวมากที่สุด อันได้แก่ "การนอน" ก็จะถูกจัดให้เข้าไปอยู่ยังส่วนท้ายสุดของเรือน ในขณะที่ถัดมาจะเป็นพื้นที่ส่วนรวมที่ใช้เฉพาะของครอบครัวคือ "เดิน" นั้นจะอยู่ถัดออกมา และสำหรับส่วนที่เป็นพื้นที่รวมที่จะเกี่ยวเนื่องกับคนภายนอกได้ ก็จะอยู่เลยออกมาทางด้านหน้าสุดที่เรียกว่า "นอกเดิน" การจัดแบ่งตามใช้สอยเช่นนี้ยังสัมพันธ์สอดคล้องกับวิถีในการออกแบบที่วางอีกด้วย กล่าวคือ ส่วนของ "นอกเดิน" นั้นถือเป็นส่วนเปิดเผย การปิดล้อมจึงเป็นเพียงแค่ "ราวระเบียง" (แก่งนอก : ภาษาไทจีน) หรือ "ผนั่งโปร่ง" ที่สามารถมองออกมาก็ได้ มองเข้าไปก็เห็น (รูป 5.179, 5.180) ซึ่งพื้นที่ส่วนที่เรียกว่า "นอกเดิน" นี้ หากมองในกลุ่มเรือนไท โดยเฉพาะที่อยู่ในประเทศไทยแล้ว บริเวณที่ตั้งและคุณลักษณะของบทบาทหน้าที่ในการใช้สอยงานก็คือ "เดิน" นั่นเอง แต่เพียงเพราะไทจีนที่เชียงตุงไม่มีความต้องการพื้นที่อีกส่วนหนึ่ง คือ "ซ่านหน้า" สำหรับใช้ประโยชน์ อีกทั้งปัจจัยสำคัญจากภูมิอากาศที่หนาวเย็น ความจำเป็นในการใช้พื้นที่ "เดิน" สำหรับครอบครัวในยามค่ำคืนจึงเป็นที่มาของการปิดกั้น "เดิน" อย่างมิดชิด แต่ขณะเดียวกันความต้องการ "เดิน" สำหรับใช้ในช่วงกลางวันก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งของการใช้สอย "เดินนอก" หรือ "นอกเดิน" นี่จึงเป็นพื้นที่พิเศษที่ถูกกำหนดให้มีเพิ่มขึ้น โดยมีคุณลักษณะและคุณสมบัติเดียวกับ "เดิน"

ในวัฒนธรรมของคนไทในแถบสูงกลุ่มนี้แทบทุกประการ โดยเฉพาะหากมองย้อนลงไปวิถีชีวิตของคนที่นี่ซึ่งยังไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก **“นอกเต็น”** ดังกล่าวก็จะไม่ถูกปิดจนกลายเป็นห้องหับชัดเจนเท่าปัจจุบัน แม้ว่าผนังที่นั่นจะเป็นแบบโปร่งๆก็ตาม ซึ่งแต่เดิมจะเป็นเพียง **“ราวระเบียง”** กันกันตกเท่านั้น เพื่อให้สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนจากภายนอก เพราะในอดีตพื้นที่บริเวณนี้จะเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมสำหรับหนุ่มสาวมานั่งพูดคุยกัน โดยหญิงสาวจะมานั่งปั่นด้ายที่บริเวณนี้ ส่วนชายหนุ่มที่มาติดพันก็จะมานั่งเกี้ยวพาราสีหนุ่มสาวทั่วไปโดยไม่มีการจับต้องเนื้อตัวกัน ภายใต้ความสัมพันธ์ที่เปิดเผยได้ทั้งต่อสมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัว และต่อสายตาของสังคมโดยรอบ ดังเช่นเมื่อครั้งสมัยที่ **“ลุงสาม”** ซึ่งเป็นหนุ่มของอีกหมู่บ้านหนึ่งมาแฉ่เรือนของ **“ป้าเอ๋ย”** อดีตสาวงามแห่งหมู่บ้านหม้า แล้วถูก **“หญิงเอ๋ย”** อาศัยฝ่ายที่นั่นปันน้ำเองนั้นร้อยรัดมัดใจของ **“อ้ายสาม”** ให้สยบราบ จนที่สุดได้มาครองรักกันอย่างเป็นสุข ณ ที่เรือนตนแห่งนี้ แต่ในปัจจุบันวิถีชีวิตของคนที่นี่เปลี่ยนไป กิจกรรมในการทอผ้าไม่มีอีกแล้ว เพราะผ้าสามารถหาซื้อได้จากตลาดภายนอก วัฒนธรรมการแฉ่สาวเช่นนี้จึงพลอยสลายด้วย ประโยชน์ใช้สอยที่เกิดขึ้นสำหรับ **“นอกเต็น”** จึงเป็นเรื่องเฉพาะของครอบครัวในการใช้เป็นที่พักผ่อนและทำกิจกรรมอื่นๆ ทั่วไป **“นอกเต็น”** จึงถูกปิดล้อมเพียงเพื่อความปลอดภัยเท่านั้น โดยปริยาย ถัดจาก **“นอกเต็น”** เข้าไปก็จะเป็นเรื่องของครอบครัวโดยเฉพาะการแบ่งแยกพื้นที่ซึ่งใช้การตีผนังทึบปิดกันแยกเป็นสัดส่วนชัดเจนออกจาก **“นอกเต็น”** ขณะเดียวกันพื้นที่สำหรับการใช้หลับนอนของพ่อเรือนแม่เรือนรวมทั้งลูกๆ ที่โตเป็นสาวแล้ว ก็ย่อมต้องการการมีขอบเขตที่เป็นของเฉพาะส่วนตัว จึงมีการกันแยกให้เป็นสัดส่วนอีกชั้นหนึ่ง นอกจากนี้การจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นสวนๆ ดังกล่าวก็ยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีการใช้งานที่สัมพันธ์กับโลกทัศน์อีกด้วย นั่นคือ ส่วน **“นอกเต็น”** นั้นเป็นเพียงพื้นที่สำหรับการพักผ่อนชั่วคราว หรือใช้เป็นที่นั่งทำงานบ้านในเวลาช่วงกลางวันรวมทั้งเป็นที่นั่งรับแขกบ้านแขกเรือนซึ่งก็เป็นการชั่วคราวครั้งชั่วคราว ดังนั้นพื้นที่ส่วนนี้จึงถือว่ามีความสำคัญค่อนข้างน้อยกว่าและไม่จำเป็นต้องมีขนาดกว้างขวางมากนัก การจัดแบ่งจึงมักใช้ช่วงความยาวของเรือนเพียงช่วงเสาเดียว แต่เมื่อเข้าไปภายในเรือนแล้ว ส่วนของ **“เต็น”** นั้นต้องรองรับประโยชน์ของการใช้สอยหลากหลายประการทั้งในทางกายภาพและทางด้านมโนคติอีกด้วย คือเป็นพื้นที่อันสำคัญสำหรับการใช้กิจกรรมร่วมกันอย่างเป็นทางการเฉพาะของครอบครัวเท่านั้น นับตั้งแต่เป็นที่รับประทานอาหาร หรือนั่งสนทนาร่วมกันในยามค่ำคืน หรือใช้เป็นที่พักนอนของสมาชิกของครอบครัว รวมทั้งใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมทั้งในทางมงคลและอวมงคล เช่น การทำบุญเลี้ยงพระ การแต่งงาน หรืองานศพ เป็นต้น แต่ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือความสำคัญทางด้าน **“จิตใจ”** เพราะเป็นพื้นที่ตั้งของสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญ 2 อย่าง ได้แก่ ที่ตั้งของตำแหน่งเสาเรือนคู่สำคัญที่มักเป็นคู่กลางห้อง คือ **“เสาเทวดา”** และ **“เสานาง”** ซึ่งมีความหมายในเชิงเป็นที่สิง

รูป 5.181 ลักษณะของ "เดิน" ภายในที่มืดสนิท
ต่างจากเดินในกลุ่มสำนวนของไทย

สถิติของ "เหล่าเทวดา" อันมีนัยยะหมายถึง "ผีบรรพบุรุษ" คือผีปู่ย่าของตน ซึ่งการเน้นให้เกิดความรู้สึกถึงการมี "รูปชีวิต" ดังกล่าว ก็ด้วยวิธีเอาเสื้อผ้าผู้ชายมัดกับ "เสาเทวดา" และเสื้อผ้าผู้หญิงมัดกับ "เสานาง" พร้อมกับมีผ้ายันตีสีแดงผูกไว้บนหัวเสา ที่สำคัญคือจะมีการจารึกชื่อของบรรพบุรุษฝ่ายชายไว้ที่ "เสาเทวดา" และฝ่ายหญิงไว้ที่ "เสานาง" ด้วย ขณะเดียวกันบนผนังที่ถัดมานั้นก็เป็นที่ตั้งของสิ่งที่เคารพบูชา คือ "พระพุทธรเจ้า" โดยทำเป็นหนึ่งแขวนบนผนังอย่างที่เราเรียกว่า "แข่งพระลา" ซึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 2 ประการนี้ยังถูกสร้างให้มีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างใกล้ชิด ด้วยการจัดวางให้อยู่ติดกันอีกด้วย จนเกิดเป็นมิติของการจัดแบ่งให้มีพื้นที่ "พิเศษ" ขึ้น ตรงระหว่างช่องเสาได้ "แข่งพระลา" นั้นตั้งอยู่ (รูป 5.181, 5.182) เพื่อให้พื้นที่ทั้งหมดของห้องเสาดังกล่าวเป็นเขตแดนเฉพาะสำหรับใช้เป็นที่พักหรือนอนของ "ผีปู่ย่า" ในทุกช่วงเสา ซึ่งพื้นที่นี้จะถูกจัดวางด้วยเสา หมอน และทาบใส่เสื้อผ้าบรรพบุรุษ (ก่า : ภาษาไทเขิน) เป็นสัญลักษณ์แสดงนอกจากนี้ตรงส่วนของผนังในห้องเสานี้ยังถูกเปิดเป็น "ช่องสี่เหลี่ยม" ขนาดย่อมๆ ที่น่าจะมีไว้ใช้สำหรับเป็นทางเข้าออกของจิตวิญญาณเหล่านั้น ซึ่งแนวคิดของการใช้เป็น "ช่องทาง" เฉพาะของจิตวิญญาณดังกล่าว สามารถพบเห็นได้ในหลายชนชาติ อาทิ ไททรงดำ หรือกลุ่มชาวเขาบางเผ่า ฯลฯ โดยช่องดังกล่าวถูกเปิดไว้เหนือตรงที่นอนส่วนนั้น หากแต่ให้อยู่ในระดับที่ต่ำกว่าคืออยู่ใต้ "แข่งพระลา" เสมอในการจัดวาง "พื้นที่" ของ "โลกทางจิตวิญญาณ" ให้สามารถอยู่ร่วมกับ "โลกแห่งความเป็นจริง" ได้อย่างมี "มิติ" ที่กลมกลืนเช่นนี้เกิดขึ้น ด้วยการใช้นัยยะของ "ที่ว่าง" 1 ห้องเสาของเรือนส่วนนั้นมาเป็นตัวขับเคลื่อนประสานเข้าด้วยกันนั่นเอง โดย "โลกแห่งความเป็นจริง" อันเป็นเรื่องราวของมนุษย์ถูกวางให้ลำดับบทบาทใน "ทางระนาบ" หรือ "ทางนอน" ในขณะที่ "โลกทางจิตวิญญาณ" อันเป็นเรื่องราวของ "โลกสมมุติ" นั้นได้ถูกสร้างให้เกิดเนื้อหาใน "ทางตั้ง" หรือ "ทางตั้ง" ดังจะเห็นได้จากสัญลักษณ์ของการใช้ "เสาเทวดา" และการตั้ง "แข่งพระลา" ที่ต่างให้มิติในทางสูง

นอกจากนี้แล้วในสาระเฉพาะของ "โลกทางจิตวิญญาณ" เองก็ยังมี ความน่าสนใจเช่นกัน ในประเด็นที่ว่าชนชาวไทยเขินได้รวมเอา "ผี" กับ "พุทธ" เข้ามาอยู่ร่วมกันในพื้นที่บริเวณเดียวกัน ซึ่งวิธีการนำเสนอเช่นนี้บ่งชี้ถึงความเข้าใจพื้นฐานบางประการในแง่ที่ว่า "ผี" กับ "เทวดา" ใน "โลกทัศน์" ของคนไทยเขินคือสิ่งเดียวกัน ดังที่เรียกที่สถิติของ "ผีปู่ย่า" ว่า "เสาเทวดา" กับ "เสานาง" ที่สำคัญการกำหนดที่อยู่ให้อยู่ติดกับ "แข่งพระลา" ก็แสดงนัยยะให้เข้าใจเช่นกันว่า "ผี" กับ "พุทธ" ก็เป็นกลุ่มเดียวกันด้วย ซึ่งการกระทำเช่นนี้หาใช่ เพราะคนไทยเขินไม่เข้าใจในเรื่องฐานานุภาพหรือต้องการลบหลู่ไม่ หากแต่แท้ที่จริงแล้ว "ผี" บนความเข้าใจในวัฒนธรรมแบบบรรพกาลของกลุ่มคนไทยทุกกลุ่มหาใช่เพียง "วิญญาณอันชั่วร้าย" แต่อย่างใด หากแต่หมายถึง "สมมุติภูมิ" ที่มีหลายลำดับชั้นและมีบทบาททั้งในทางดีและทางร้ายที่ต่างกัน

“พระพุทธรเจ้า” เองก็ถูกจัดให้เป็น “ผี” ในระดับ 5 (เลวร้ายโกเศศ 2512:2) ซึ่งอยู่สูงกว่า “ผี” ทั่วไป ดังนั้นจึงไม่แปลกที่ชาวไทเขินจะได้จัดที่นอนของ “ผีปู่ย่า” ให้อยู่ในระดับต่ำกว่าโดยจะอยู่ด้านใต้ “แข่งพะลา” เสมอ อีกทั้ง “เทวดา” ซึ่งมีคุณลักษณะเป็น “ผีที่ดี” ย่อมต้องถูกนำมาใช้สื่อแทน “ผีปู่ย่า” โดยปริยายเช่นกัน และคงไม่ใช่เรื่องประหลาดใจหากจะไม่มี “หิ้งผีปู่ย่า” ไว้ในห้องนอนของเรือนไทเขินที่เชียงใหม่ให้เห็นเลย

ดังกล่าวมาแล้วว่า “เสาเทวดา” และ “เสานาง” นี้ ไม่เพียงมีฐานะเป็นเสาหลักสำคัญคู่แรกของเรือนเท่านั้น หากยังถูกใช้เป็นที่สถิตของวิญญาณ “บรรพบุรุษ” อีกด้วย ทำให้นำมาซึ่งการกำหนดเป็นขอบเขตสำหรับให้ “จิตวิญญาณ” ทั้ง 2 นี้ใช้เป็นพื้นที่นอนในบริเวณใต้ “แข่งพะลา” ดังนั้นขอบเขตของ “พื้นที่” 1 ห้องเสาของทางกว้างเรือนระหว่าง “เสาเทวดา” กับ “เสานาง” ที่สัมพันธ์กับทางยาวที่ตั้ง “แข่งพะลา” จึงเป็นเสมือน “จุดศูนย์กลาง” ของเรือนที่สำคัญและกลายเป็น “เขตต้องห้าม” ที่ไม่สามารถนำไปใช้กระทำการใดๆ ได้ (รูป 5.183, 5.184) ซึ่งข้อจำกัดใน “ทางกว้าง” ของเรือนจากพื้นที่ดังกล่าวนี้เองที่ทำให้พื้นที่ภายในเรือนเหลือไม่เพียงพอที่จะให้ “ครัว” หรือ “ฮ้องไฟ” สามารถแทรกเข้ามาอยู่ร่วมด้วย ทางเดียวที่จะแก้ไขก็คือการเพิ่มเนื้อที่ในทางกว้างของเรือนออกไป เพื่อให้เป็นครัวไฟ และนี่คือที่มาของการมีแนว “เสาร่วมนอก” ขนาดกว้างประมาณ 1/2 ของความกว้างระหว่าง “เสาเทวดา” และ “เสานาง” อีกแถวหนึ่ง วิ่งตลอดความยาวเรือนในด้านตรงข้ามกับ “แข่งพะลา” แล้วจัดวาง “แม่เตาไฟ” ลงระหว่างกลางห้องเสาซึ่งอยู่ตรงข้ามกับ “แข่งพะลา” (รูป 5.182) ทำให้นัยยะของ “แม่เตาไฟ” “เสาเทวดา” “เสานาง” “ที่นอนบรรพบุรุษ” รวมทั้ง “แข่งพะลา” มีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งต่อกันมากยิ่งขึ้นและพื้นที่ช่วงกลางส่วนนี้ก็มีความหมายยิ่งอีกประการหนึ่งไม่เพียงเท่าที่กล่าวมา เพราะแม้แต่เมื่อยามมีสมาชิกเสียชีวิตลง “ศพ” ที่วางบนเรือนยังเข้ามาเกี่ยวข้องกับพื้นที่บริเวณนี้ ด้วยการจัดวางต้องให้ “ศพ” นั้น วางลง

รูป 5.182 “แม่เตาไฟ” ซึ่งมักวางอยู่ในบริเวณ “เดิน” ส่วนในของเรือน

รูป 5.183 “ช่องเปิด” เหนือที่นอนบรรพบุรุษ สังเกตทับผ้าของผู้ตายในบริเวณเดียวกัน

รูป 5.184 “แข่งพะลา” ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับ “แม่เตาไฟ”